

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาครั้งนี้ศึกษาจากชุมชน 2 แห่ง ของตำบลคอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ คือ บ้านพระนอน หมู่ที่ 5 และบ้านสันเหมือง หมู่ที่ 7 เพื่อหาคำตอบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างไร และมีปัจจัย เงื่อนไขอะไรบ้างที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตและขั้นตอนที่จะศึกษา เรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานี้ไว้ 7 ขั้นตอน คือ 1. ขั้นตอนการประชุมเพื่อเตรียมการ 2. ขั้นสำรวจเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเป็นข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษา 3. ขั้นกำหนดหลักการ จุดมุ่งหมาย เนื้อหา 4. ขั้นกำหนดความเหมาะสมของผู้เรียน 5. ขั้นสร้างรายละเอียดของเนื้อหา 6. ขั้นวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของเนื้อหา 7. ขั้นนำเนื้อหาไปใช้ มีรายละเอียดของผลการศึกษา ดังนี้

1. บริบททางกายภาพ สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจและการศึกษา ของบ้านพระนอน หมู่ที่ 5 และบ้านสันเหมือง หมู่ที่ 7

ลักษณะภูมิประเทศและที่ตั้งของบ้านพระนอน หมู่ที่ 5 และบ้านสันเหมือง หมู่ที่ 7

สภาพโดยทั่วไปของบ้านพระนอน หมู่ที่ 5 ตำบลคอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ตั้งอยู่ริมถนนสายเชียงใหม่ – ฝาง อยู่ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ 5 กิโลเมตร พื้นที่เป็นที่ราบเชิงคดอยริมอุทยานแห่งชาติสุเทพ-ปุย ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพทางการเกษตร ค้าขาย รับจ้าง สล่า (ช่างฝีมือในหมู่บ้าน) การรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมของหมู่บ้านยังมี หลงเหลืออยู่อีกมาก โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับความเชื่อของชุมชน เช่น การไหว้ผีปู่ย่าของหมู่บ้าน ไหว้เจ้าที่ (ศาลพระภูมิ) แต่ในปัจจุบันชุมชนบ้านพระนอนได้รับเอาวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามาในชุมชนอย่างมาก เช่น วัฒนธรรมการสร้างที่อยู่อาศัย วัฒนธรรมการรับประทานอาหาร วัฒนธรรม การแต่งกาย ครอบครัวยุคใหม่ที่เคยเป็นแบบขยายกลับเปลี่ยนเป็นแบบครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น การก่อตั้งหมู่บ้านถึงแม้ว่าจะไม่มีหลักฐานแน่ชัดที่ยืนยันได้ว่าหมู่บ้าน

พระนอนดั่งขึ้นเมื่อใด แต่จากสภาพศิลปกรรมแบบล้านนาของวัดพระนอนซึ่งเป็นวัดประจำหมู่บ้านและคำบอกเล่าของนายสำรอง สมบูรณ์ชล ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน กล่าวว่า ตนเองก็ไม่ทราบแน่ชัดว่าหมู่บ้านได้จัดตั้งขึ้นเมื่อใดแต่บิดาของตน (อายุ 87 ปี) เล่าว่าหมู่บ้านมีสภาพเป็นเช่นนี้ตั้งแต่บิดาเกิดเช่นกัน จึงสันนิษฐานได้ว่าหมู่บ้านพระนอนเป็นหมู่บ้านเก่าแก่ที่สร้างขึ้นมานับไม่น้อยกว่า 100 ปีแล้ว โดยมีลำน้ำชะเยืองไหลผ่านหมู่บ้าน ไม่มีหลักฐานบันทึกว่าประชากรรุ่นแรกของหมู่บ้านอพยพมาจากที่ไหน การตั้งบ้านเรือนอยู่กันเป็นกลุ่มก้อนมีลักษณะเป็นแนวยาวจากทิศเหนือไปทิศใต้ โดยขนานไปกับถนนสายเชียงใหม่ - ผาง (ดูแผนที่ประกอบ) ทิศเหนือของบ้านพระนอนติดกับบ้านป่าแงะ หมู่ที่ 4 ทิศใต้ติดกับตำบลสันผีเสื้อ อำเภอเมือง ทิศตะวันออกติดกับบ้านป่ารวก หมู่ที่ 6 ทิศตะวันตกติดกับถนนสายเชียงใหม่ - ผาง บ้านพระนอน หมู่ที่ 5 มีพื้นที่ทั้งหมด 800 ตารางกิโลเมตร มีประชากร 1,559 ครัวเรือน ประชากรส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 25 - 50 ปี มีการศึกษาเฉลี่ยอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ถึง มัธยมศึกษาปีที่ 3 เป็นประชากรชาย 2,245 คน หญิง 1,681 คน รวม 3,926 คน ประชากรมีอาชีพหลักทางการเกษตรประมาณร้อยละ 30 โดยทำนา ปลูกไม้ดอก อีกร้อยละ 70 มีอาชีพค้าขาย รับจ้าง รับราชการครู รับราชการทหารและข้าราชการในศาลากลาง สล่า (ช่างฝีมือในหมู่บ้าน)

ภายในหมู่บ้านพระนอนมีโรงเรียนบ้านพระนอนซึ่งเป็นโรงเรียนประถมศึกษา เปิดทำการสอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 และในปี พ.ศ. 2529 กรมสามัญศึกษาก็ได้จัดตั้งโรงเรียนนวมินทราชูทิศ พายัพ ขึ้นในพื้นที่บ้านพระนอน หมู่ที่ 5 อีกโรงเรียนหนึ่งโดยเปิดทำการสอนตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษา ปีที่ 1 - 6 ปี พ.ศ. 2500 ได้มีการติดตั้งไฟฟ้าในหมู่บ้าน ทำให้ทุกครัวเรือนในชุมชนบ้านพระนอนมีไฟฟ้าใช้ แต่ระบบน้ำประปาไม่ได้รับความนิยมจากประชาชนในหมู่บ้าน สาเหตุมาจากเดิมใช้น้ำบาดาลมาก่อนแล้ว ถ้าต้องติดตั้งระบบน้ำประปาใหม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงมากประชาชนในชุมชนบ้านพระนอนจึงนิยมใช้น้ำบาดาลมากกว่า ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ โดยมีวัดพระนอนเป็นศูนย์กลางการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของหมู่บ้าน มีผู้นับถือศาสนาคริสต์เพียง 64 ครัวเรือน โดยเดินทางไปประกอบพิธีกรรมทางศาสนาในตัวจังหวัด

ทางด้านสาธารณสุขภายในบ้านพระนอน หมู่ที่ 5 มีศูนย์สาธารณสุขประจำหมู่บ้าน แต่ถ้าประชากรในหมู่บ้านจำเป็นต้องใช้บริการระดับโรงพยาบาลก็มีอยู่ที่หมู่ที่ 4 คือ โรงพยาบาลนครพิงค์ ซึ่งตั้งอยู่ห่างจากหมู่บ้านไปทางทิศเหนือประมาณ 1 กิโลเมตร

การคมนาคมภายในหมู่บ้านและการติดต่อกับชุมชนภายนอกสะดวกตลอดปี เพราะภายในหมู่บ้านพระนอนมีถนนคอนกรีตเชื่อมโยงถึงกันตลอดทั้งหมู่บ้าน

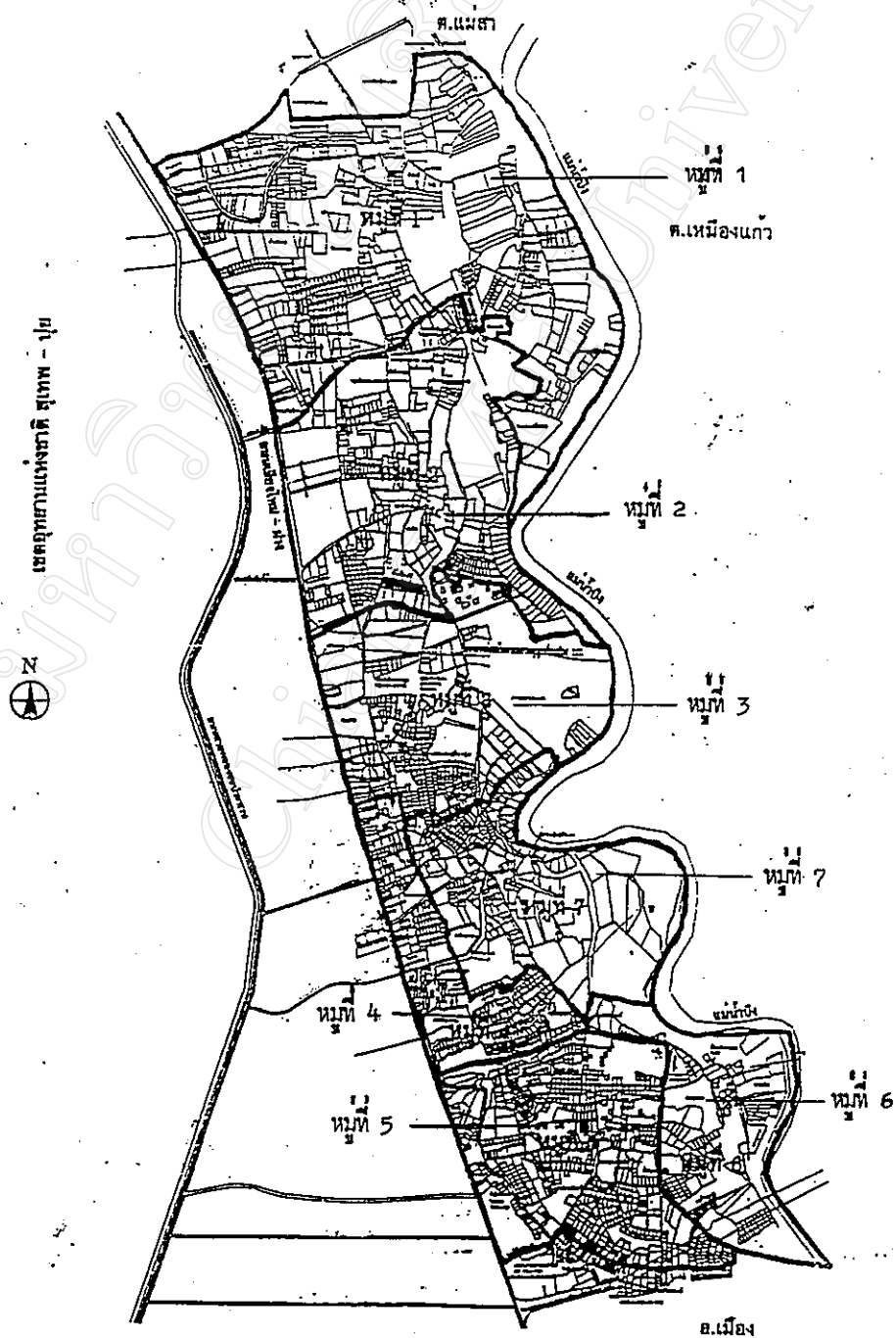
ส่วนสภาพทั่วไปของบ้านสันเหมือง หมู่ที่ 7 ตำบลคอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ติดกับแม่น้ำปิง ได้รับการจัดตั้งขึ้นใหม่ตามระเบียบการปกครองส่วนท้องถิ่นของ กรมการปกครอง เมื่อปี พ.ศ. 2541 (เดิมเป็นส่วนหนึ่งของหมู่ที่ 3 ตำบลคอนแก้ว) มีครัวเรือนทั้งสิ้น 178 ครัวเรือน ประชากรส่วนใหญ่มีอายุเฉลี่ยประมาณ 25-45 ปี มีการศึกษาโดยเฉลี่ยระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ถึงระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) เป็นประชากรชาย 306 คน หญิง 284 คน รวม 590 คน สมาชิกส่วนใหญ่ในหมู่บ้านสันเหมืองมีความเกี่ยวข้องเป็นเครือญาติกัน โดยเฉพาะตระกูลสุวรรณชมภูและบุญสูงมีจำนวนมากที่สุด ลักษณะการตั้งบ้านเรือนเป็นแนวยาวจากทิศเหนือไปทิศใต้ โดยขนานไปกับลำน้ำปิง ทิศเหนือติดกับบ้านศาลา หมู่ที่ 3 ทิศใต้ติดกับบ้านพระนอน หมู่ที่ 5 และบ้านป่ารวก หมู่ที่ 6 ทิศตะวันออกติดกับแม่น้ำปิง ทิศตะวันตกติดกับบ้านป่าแยะ หมู่ที่ 4 มีพื้นที่ทั้งสิ้น 700 ตารางกิโลเมตร ประชากรส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 40 มีอาชีพทำการเกษตร ค้าขาย รับจ้างนอกจากนี้รับราชการครูและทหาร ด้านทิศตะวันออกซึ่งเป็นพื้นที่ราบติด แม่น้ำปิง ประชากรในหมู่บ้านใช้เป็นพื้นที่ทำการเกษตร น้ำที่ใช้ในการทำการเกษตรนอกจากจะใช้น้ำในแม่น้ำปิงแล้วยังมี คลองส่งน้ำขนาดเล็กที่เรียกว่า คลองซอยของกรมชลประทาน ผ่านบริเวณที่ทำ การเกษตรอีกด้วย

ภายในหมู่บ้านไม่มีโรงเรียน ส่วนใหญ่ประชากรในหมู่บ้านส่งบุตรหลานเข้าเรียนที่โรงเรียนบ้านศาลา หมู่ที่ 4 ซึ่งตั้งอยู่หน้าทางเข้าหมู่บ้าน ระบบไฟฟ้าในหมู่บ้านมีการติดตั้งในปี พ.ศ. 2500 ทำให้ทุกครัวเรือนในหมู่บ้านมีไฟฟ้าใช้ ระบบน้ำประปามีลักษณะเช่นเดียวกับบ้านพระนอน หมู่ที่ 5 คือ ยังนิยมใช้น้ำบาดาลมากกว่าน้ำประปา ประชากรในหมู่บ้านนับถือศาสนาพุทธทั้งหมด โดยมี สำนักสงฆ์สันเหมืองประชารามเป็นศูนย์กลางในการประกอบกิจกรรมทางศาสนาของหมู่บ้าน

ด้านสาธารณสุข ภายในหมู่บ้านมีศูนย์สาธารณสุขหมู่บ้านแต่ก็ไม่ได้ได้รับความนิยมนต้องยุบไปเพราะทางเข้าหมู่บ้านมีสถานีนามัยตำบลคอนแก้วและโรงพยาบาลนครพิงค์ซึ่งเป็นโรงพยาบาลประจำจังหวัดตั้งอยู่ ชาวบ้านนิยมใช้บริการมากกว่า

ส่วนการคมนาคมในหมู่บ้านสันเหมืองและการติดต่อกับชุมชนภายนอกสะดวกตลอดปี โดยมีถนนภายในหมู่บ้านเป็นถนนคอนกรีตเชื่อมถึงกันตลอดหมู่บ้าน

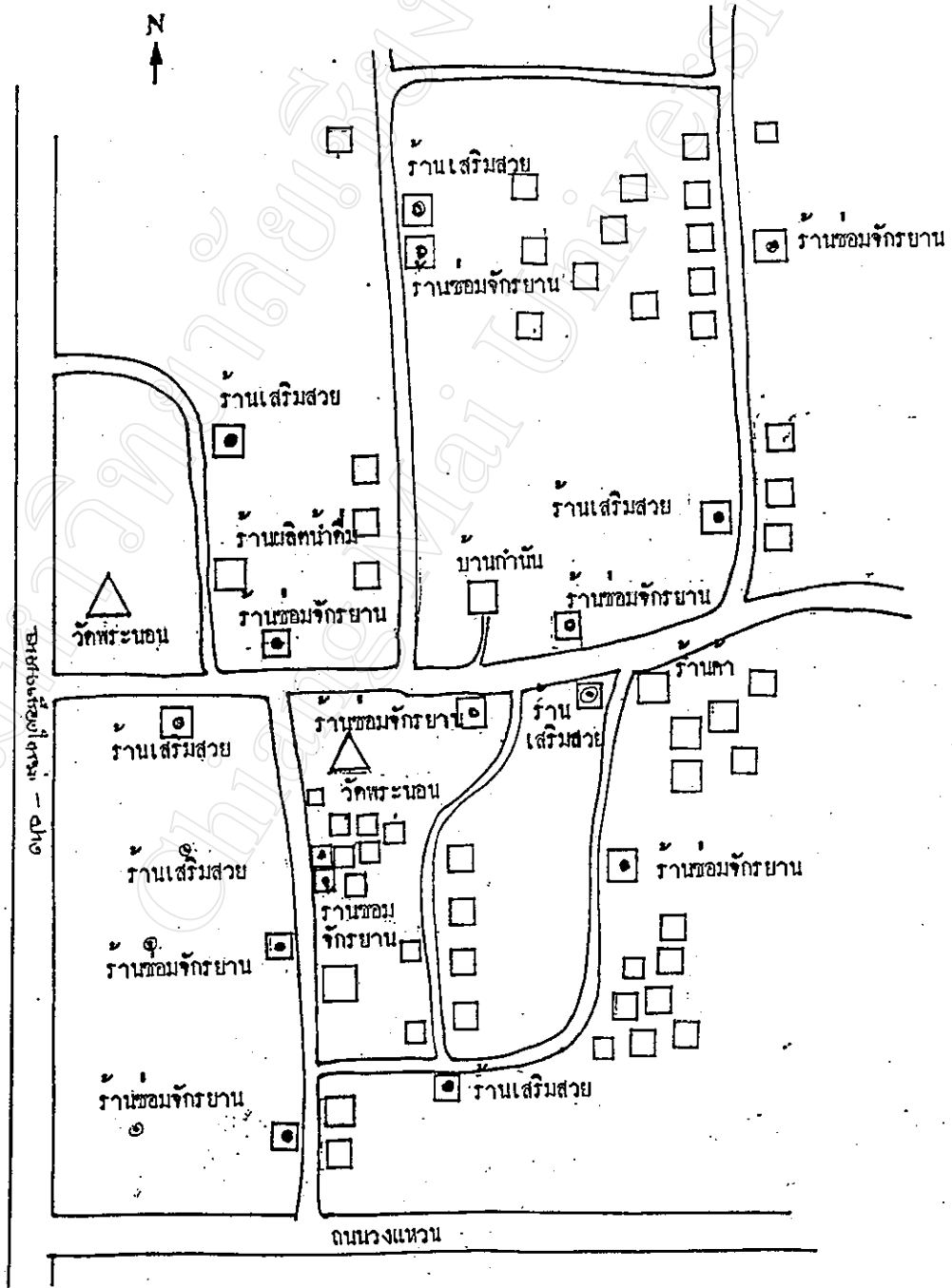
แผนภาพ 1 แผนที่รูปแปลงที่ดินและโซนแบ่งเขตหมู่บ้านของตำบลคอนแก้ว อำเภอแม่วิม
จังหวัดเชียงใหม่

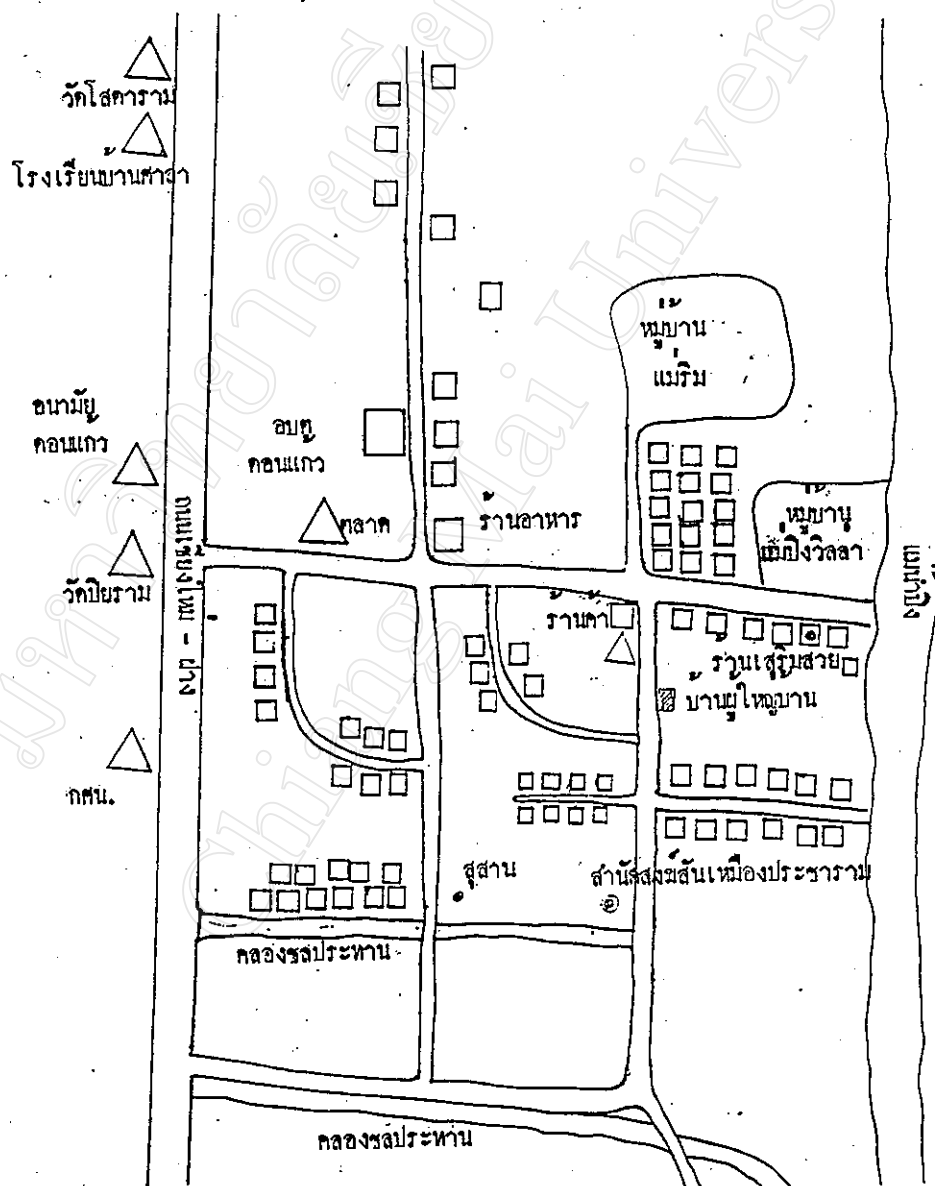
ตาราง 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับชุมชนบ้านพระนอนและชุมชนบ้านสันเหมือง

ข้อมูลด้านต่างๆ	ชุมชนหมู่บ้าน	
	หมู่ที่ 5 บ้านพระนอน	หมู่ที่ 7 บ้านสันเหมือง
1. การศึกษาของประชาชน (ส่วนใหญ่)	ภาคบังคับ	ภาคบังคับ
2. การประกอบอาชีพหลัก	รับจ้าง	เกษตรกร
3. การประกอบอาชีพเสริม	ไม่มี	รับจ้าง
4. รายได้ประจำ	รับจ้าง	เกษตรกรรม
5. ขนาดของชุมชน	ใหญ่	เล็ก
6. จำนวนร้านค้าของชำ	32	5
7. ระยะห่างจากอำเภอ - จังหวัด	10 , 0.5 กิโลเมตร	8 , 1.5 กิโลเมตร
8. ไฟฟ้า	มี	มี
9. ประปา	มี	มีบางส่วน
10. ปัญหาเรื่องน้ำ	ไม่มี	ไม่มี
11. หอกระจายข่าว	มี	มี
12. ความขัดแย้งภายในชุมชน	ไม่มีปรากฏเด่นชัด	ไม่มีปรากฏเด่นชัด

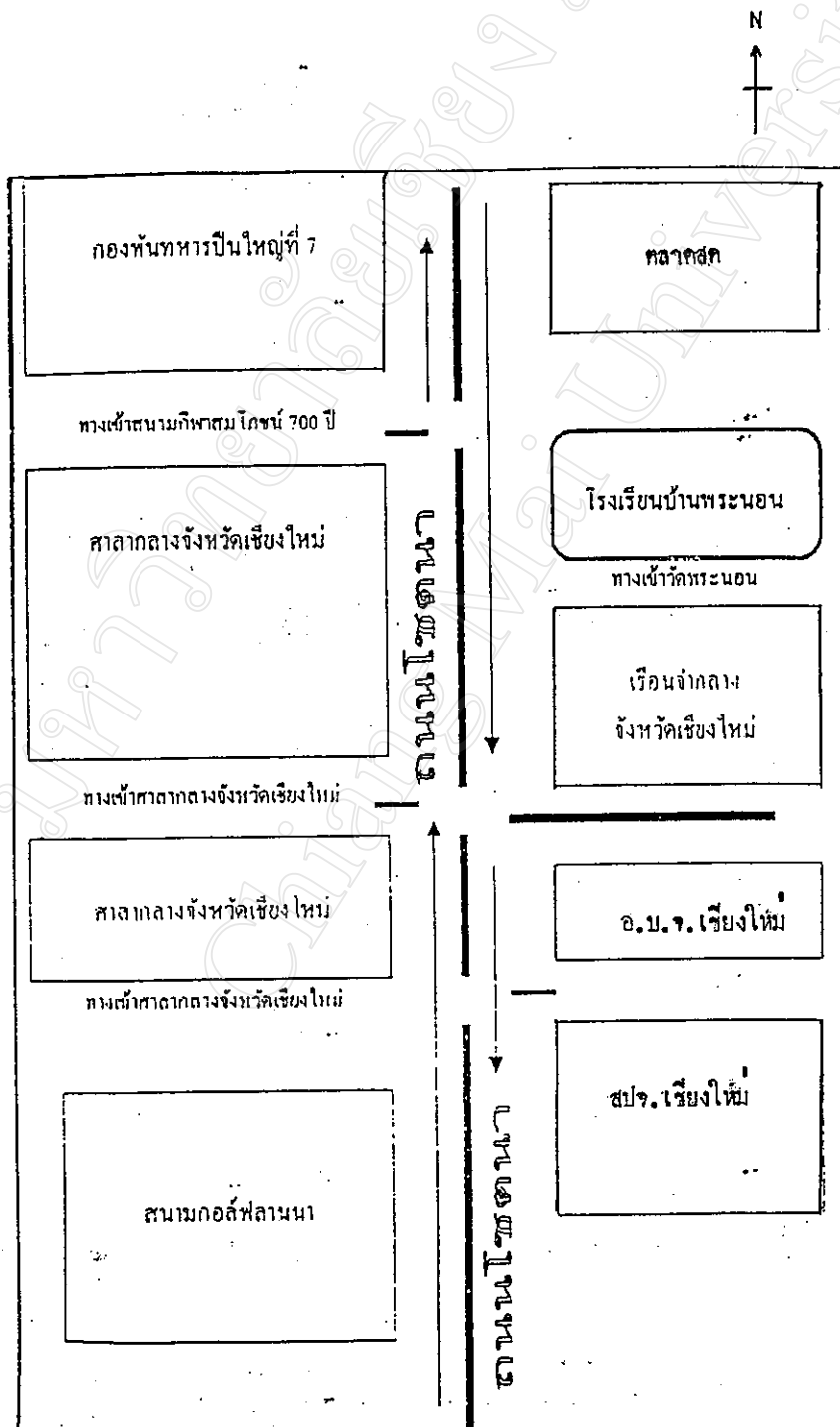
แผนภาพ 2 แผนที่ผังที่ตั้งหมู่บ้านพระนอน

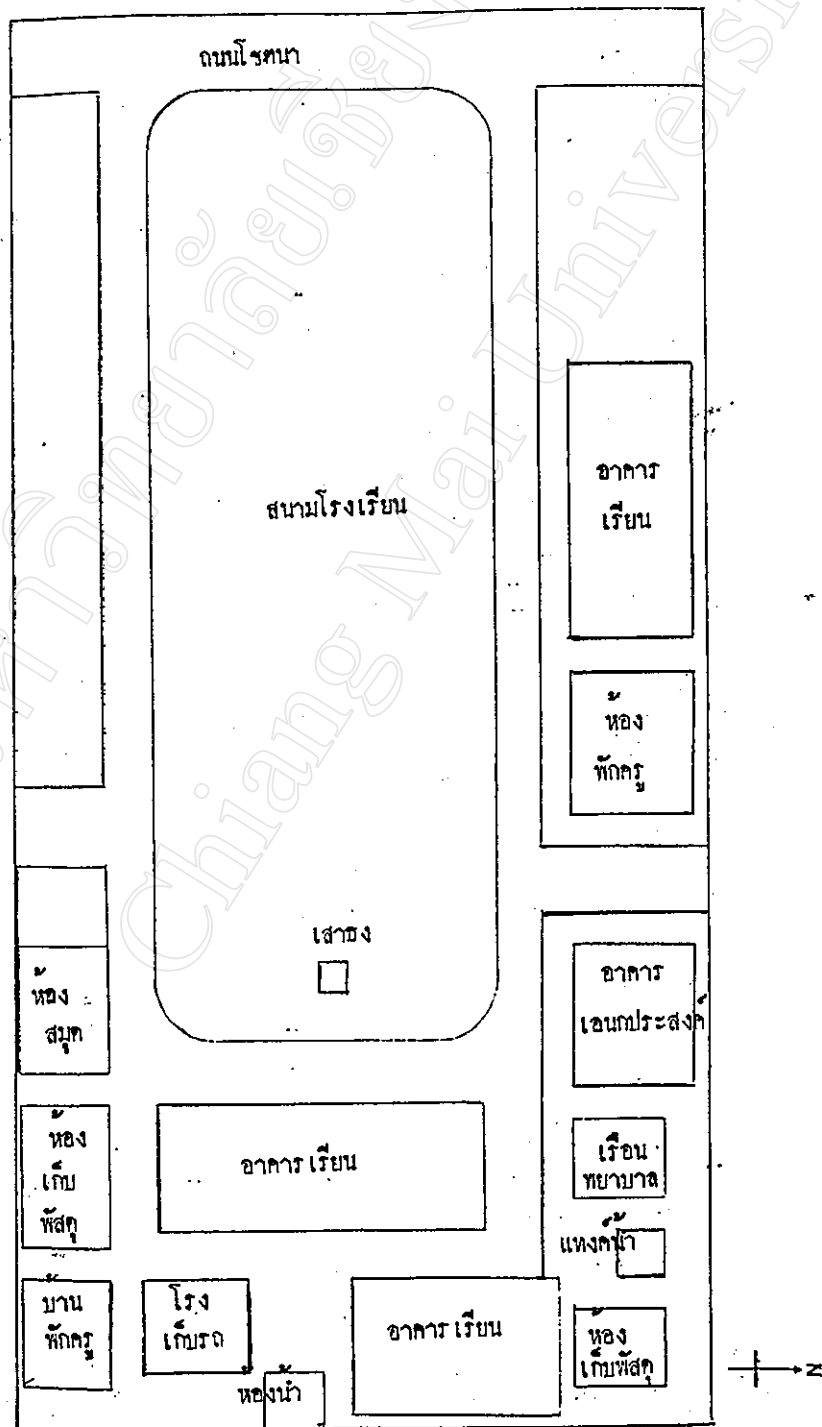
แผนภาพ 3 แผนผังที่ตั้งหมู่บ้านสันเหมือง

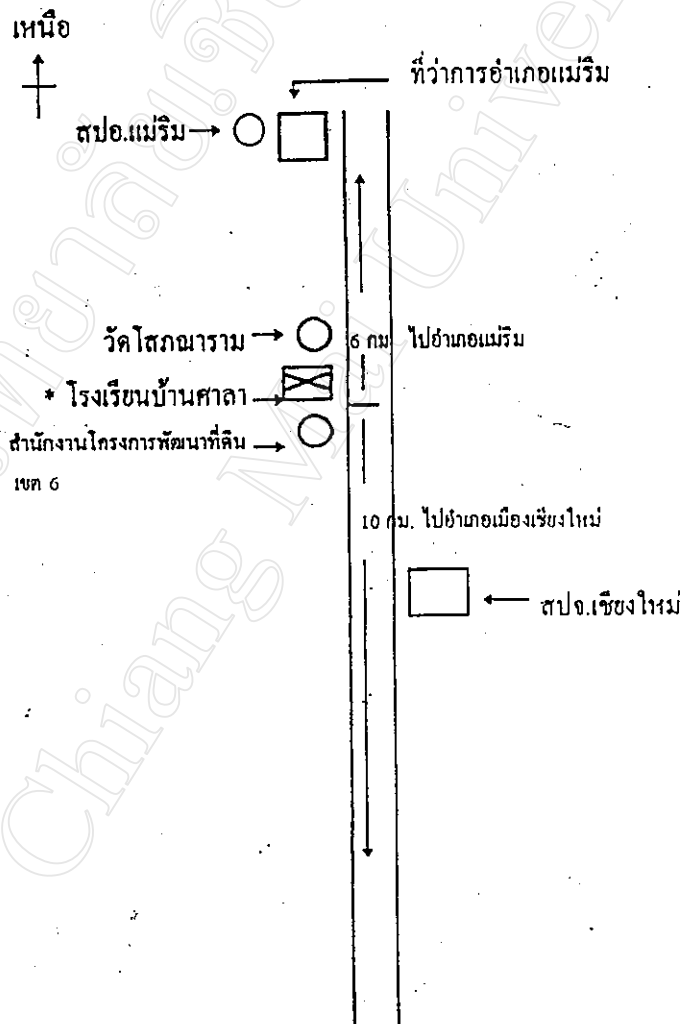
แผนภาพ 4 แสดงที่ตั้งโรงเรียนบ้านพระนอน

แผนภาพ 5 บริเวณโรงเรียนบ้านพระนอน

แผนภาพ 6 ที่ตั้งโรงเรียนบ้านศาลา

- ### แผนภาพ 7 บริเวณโรงเรียนบ้านศาลา

2. ระบบการเรียนรู้แบบดั้งเดิมในชุมชนชนบท

ระบบการเรียนรู้แบบดั้งเดิมในชุมชนชนบทที่สำคัญ มีการถ่ายทอดกันภายในครอบครัว โดยใช้สื่อที่มีอยู่ในชุมชน กระบวนการถ่ายทอดความรู้อาศัยวิธีการฝึกหัดและการบอกเล่าซึ่งยังไม่เป็นระบบ ผู้สอนคือผู้ใหญ่ในครอบครัวที่มีความรู้หรือประสบการณ์ในเรื่องนั้นๆ เช่น เรื่องการประกอบอาชีพของครอบครัว ผู้เรียนคือลูกหลานหรือเครือญาติที่มีแรงจูงใจจากตัวอย่างความสำเร็จในอาชีพของคนในรุ่นก่อน การถ่ายทอดความรู้ในครอบครัวจะเกิดขึ้นตลอดเวลาและทุกลักษณะ ผู้เรียนเมื่อมีความชำนาญแล้วจะกลายเป็นผู้สอนคนในรุ่นหลังๆ ต่อไป สถาบันอีกสถาบันหนึ่งที่ถ่ายทอดการเรียนรู้มาแต่ดั้งเดิมคู่กับสถาบันครอบครัวคือวัด ผู้เรียนได้แก่ ภิกษุ สามเณร หรือลูกศิษย์วัดที่ต้องการจะเรียนหนังสือ ความรู้ทางศาสนา จริยธรรม และความรู้อื่นๆ จากพระภิกษุที่มีความรู้และเป็นที่ยอมรับของคนในท้องถิ่น ซึ่งในปัจจุบันการเรียนรู้ลักษณะนี้ยังมีเหลืออยู่บ้าง เนื่องจากปัจจุบันศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนได้เปลี่ยนจากวัดไปเป็นโรงเรียน ที่อ่านหนังสือพิมพ์ และเสียงตามสายประจำหมู่บ้าน เจื่อนใจและสถานการณ์ภายนอกที่มีส่วนกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของระบบการเรียนรู้ แบบดั้งเดิมใน ชุมชนชนบทคือ การพัฒนาประเทศในระดับมหภาค ความสะดวกในการคมนาคม การขยายตัวของ สื่อมวลชน และวิธีการเผยแพร่ความรู้ใหม่ๆ ส่งผลให้ระบบการเรียนรู้แบบดั้งเดิมหลงเหลืออยู่ไม่มากนัก

การเรียนรู้แบบดั้งเดิมมีหลายลักษณะ ซึ่งแต่ละลักษณะก็มีปัจจัยและเงื่อนไขที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ต่างกันออกไป

การเรียนรู้แบบดั้งเดิมที่มีอยู่ในชุมชนบ้านพระนอน หมู่ที่ 5

นายสำรอง สมบูรณ์ชล ผู้อาวุโสในชุมชนบ้านพระนอน หมู่ที่ 5 กล่าวว่า ชุมชนบ้านพระนอนเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 100 ปี บิดาของตนนายจุล สมบูรณ์ชลซึ่งมีอายุ 87 ปี ได้เล่าว่าชุมชนแห่งนี้มีผู้คนมาอาศัยตั้งบ้านเรือนมาตั้งแต่ก่อนบิดาเกิดแล้ว

เดิมเมื่อยังไม่ได้ขยายการศึกษาภาคบังคับลงไปถึงในระดับหมู่บ้านและการคมนาคมระหว่าง หมู่บ้านและจังหวัดเป็นไปด้วยความลำบาก ชาวบ้านพระนอนไม่ได้ติดต่อกับภายนอกมากนัก การรู้หนังสือหรือการศึกษาในสมัยนั้นจึงไม่มีความสำคัญสำหรับชีวิตประจำวันของชาวบ้านในหมู่บ้านพระนอนมากนัก วิถีชีวิตประจำวันส่วนใหญ่ไม่ได้เอาการรู้หนังสือมาเกี่ยวข้อง การเรียนรู้ที่จำเป็นต่างๆ อาศัยวิธีการฝึกหัดและการบอกเล่า ซึ่งไม่เป็นระบบ ไม่มีการบันทึกไว้

เป็นลายลักษณ์อักษร การศึกษาเล่าเรียนที่เห็นได้ชัดเจนและเป็นระบบเกิดขึ้นในวัด แต่การเรียนในวัดส่วนมากจะเป็นเนื้อหาเฉพาะสำหรับพระภิกษุสามเณรหรือเนื้อหาที่เกี่ยวข้องอื่นๆ เช่น ภาษาบาลี ภาษาล้านนา ส่วนเด็กวัดหรือลูกชาวบ้านใกล้เคียงก็มีการสอนให้โดยสอนตามความสะดวกและความพร้อมของวัด

การเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชนบ้านพระนอนมีหลายลักษณะดังต่อไปนี้

การเรียนรู้ในครอบครัว

นายตำรวจ สมบูรณ์ชล ได้กล่าวถึงวิธีการถ่ายทอดความรู้ หรือภูมิปัญญาดั้งเดิมของชาวบ้านในชุมชนบ้านพระนอนว่าอยู่ในลักษณะของการบอกเล่า ฝึกหัด หรือการละเล่นพื้นบ้าน เช่น การเล่นนิทานที่สอนให้มีความอดทนและสามัคคีในการทำงานร่วมกัน การเล่าประวัติของผู้ใหญ่ที่เป็นที่นับถือของชุมชน ซอเพลงพื้นบ้าน เพลงกล่อมเด็ก การละเล่นในวัยเด็กและวัยรุ่นสาว การถ่ายทอดวิชาชีพประจำครอบครัวอาจจะมองเห็นได้ไม่ชัดเจนนัก เพราะการถ่ายทอดส่วนใหญ่ทำกันภายในครอบครัว หรือในระบบเครือญาติโดยมีผู้ใหญ่หรือผู้รู้เป็นผู้สอนให้ โดยสอดแทรกเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินวิถีชีวิตในแต่ละวัน วิธีการเรียนรู้ก็เป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เช่น ในบ้านพระนอน จากคำบอกเล่าของนางสุวรรณา ดวงงาม ชาวบ้านในชุมชนบ้านพระนอน หมู่ที่ 5 ซึ่งมีอายุ 58 ปี ว่าตนเองเรียนหนังสือเพียงระดับประถมศึกษาปีที่ 2 เท่านั้น ก็ต้องออกมาช่วยงานครอบครัวและเลี้ยงน้องๆ เนื่องจากเป็นลูกผู้หญิงคนโต ไม่มีความรู้เรื่องงานอาชีพเลย เพราะอาชีพหลักของครอบครัวเดิมก็คือ รับจ้าง ทัวไปแล้วแต่ใครจะจ้าง ในขณะที่อยู่ครอบครัวเดิมได้รับการถ่ายทอดความรู้ในเรื่องการดูแลรักษา บ้านเรือน และการประกอบอาหารจากคุณแม่ ต่อมาเมื่อแต่งงานออกเรือนไปกับสามีที่มีอาชีพปลูก ไม้ตัดดอกขาย ซึ่งสามีก็ได้รับการถ่ายทอดความรู้มาจากครอบครัว จึงเป็นเงื่อนไขที่ต้องเรียนรู้เรื่องการปลูกไม้ดอกเพราะเป็นอาชีพหลักของครอบครัวใหม่ วิธีการเรียนรู้คือ เป็นผู้ช่วยงานสามีแล้วแต่สามีจะบอก แล้วเริ่มสังเกตจดจำวิธีขั้นตอนการทำงานของสามีว่ามีกระบวนการอย่างไร เมื่อมีเวลว่างจากงานประจำก็เริ่มทดลองฝึกทำไปด้วย เมื่อประสบปัญหา ก็ถามสามี ทำให้มีทักษะมากขึ้นจนสามารถปฏิบัติเองได้ แต่ก็ยังช่วยงานสามีอยู่ไม่ได้เป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง ต่อมาสามีได้เสียชีวิตลงด้วย อุบัติเหตุตนเองต้องเป็นผู้รับผิดชอบครอบครัว จึงเป็นความจำเป็นที่ต้องดำเนินงานแต่เพียงลำพัง แต่ก็ได้อาศัยประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้จากสามีเป็นเครื่องมือในการดำเนินการ ภายหลังญาติแนะนำให้ไปสมัคร

เรียนระบบทางไกลที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากไปปรึกษาญาติว่าบางครั้งไม่สามารถตอบคำถามในเรื่องการเรียนของลูกได้ เมื่อเริ่มเรียนก็เห็นช่องทางการเรียนรู้เรื่องการปลูกไม้ดอกเพิ่มเติมจากเอกสารต่างๆ ได้อีกทางหนึ่ง จนในปัจจุบันเป็นผู้ที่มีความรู้ในเรื่องการปลูกไม้ดอกเป็นอย่างดีผู้หนึ่งของหมู่บ้าน

นายแก้ว สมทรัพย์ สมาชิกบ้านพระนอน หมู่ที่ 5 อีกท่านหนึ่งกล่าวถึงการเรียนรู้ในครอบครัวว่า ทุกชุมชนมีอยู่แล้วไม่ว่าชุมชนใดตัวอย่างที่เห็นได้ง่ายก็คือ การที่แม่สอนเรื่องงานบ้านให้กับลูกผู้หญิง กิริยามารยาทของความเป็นผู้หญิง ส่วนลูกผู้ชายพ่อก็สอนการซ่อมแซมเล็กๆ น้อยๆ ในบ้านให้ หรือการประดิษฐ์ของเล่นในวัยเด็ก ส่วนใหญ่เด็กชายจะเรียนรู้เรื่องการประกอบอาชีพจากพ่อ เช่น พ่อประกอบอาชีพซ่อมรถจักรยานยนต์ ลูกชายก็จะเรียนรู้ในเรื่องการซ่อมรถจักรยานยนต์จากพ่อ เป็นต้น

การเรียนรู้นอกครอบครัว

การเรียนรู้นอกครอบครัวเกิดจากสมาชิกในครอบครัวมีความสนใจในวิชาชีพของครอบครัวอื่น เช่น สมาชิกในครอบครัวปลูกไม้ตัดดอกขายมีความสนใจในการทำอิฐบล็อก ก็ไปเรียนรู้จากผู้รู้ นายสำรอง สมบูรณ์ชล ผู้อาวุโสในชุมชนบ้านพระนอน หมู่ที่ 5 ซึ่งมีอายุ 61 ปี ได้กล่าวถึงวิธีการเรียนรู้นอกครอบครัวของชาวบ้านพระนอน หมู่ที่ 5 ที่มีวิธีการเรียนรู้ในลักษณะและขั้นตอนเช่นเดียวกับการเรียนรู้ในครอบครัว ต่างกันที่การเรียนรู้จากผู้เรียนนอกครอบครัวนั้นจะเริ่มด้วยการไปฝึกหัดในฐานะลูกมือก่อน ขั้นตอนการฝึกหัดในฐานะลูกมือ เริ่มจากการขอเข้าไปช่วยทำงานทุกอย่างที่ผู้รู้สั่งก่อน เมื่อได้รับอนุญาตให้เข้ามาช่วยได้แล้ว ก็เริ่มฝึกหัดพร้อมทั้งสังเกตและจดจำขั้นตอนวิธีการปฏิบัติงานจริงของผู้รู้ สังเกตจนแน่ใจว่าเข้าใจขั้นตอนต่างๆ ในการทำงานแล้ว จึงขอทดลองปฏิบัติเอง ผู้รู้ก็จะให้ปฏิบัติในส่วนที่ง่ายก่อน ในระหว่างปฏิบัติผู้รู้ก็จะสังเกตการปฏิบัติงานว่าเป็นอย่างไรถ้าแน่ใจว่าปฏิบัติได้จริงก็จะให้ปฏิบัติในขั้นตอนต่างๆ ทั้งหมด แต่ในขณะที่ปฏิบัติงานถ้ามีปัญหาก็สามารถถามผู้รู้ได้ ผู้ที่ประเมินผลงานก็คือ ผู้รู้โดยประเมินจากการปฏิบัติงานและผลงานที่ออกมา จากคำบอกเล่าของนายจัน คำมูล ชาวบ้านพระนอน หมู่ที่ 5 ว่าแต่เดิมอาชีพของครอบครัวก็คือการทำนา ต่อมาครอบครัวมีปัญหาทางเศรษฐกิจจนที่นาถูกยึด ต้องกลายเป็นผู้รับจ้างทำนาให้กับเจ้าของที่ดินคนใหม่ ทำให้รายได้ยิ่งน้อยลงไปอีกจึงไปสมัครงานเป็นลูกมือช่างก่อสร้างกับนายมานพ มูลเมือง ซึ่งเป็นผู้รับเหมาก่อสร้างในหมู่บ้านพระนอน หลังจากที่ทำนาเสร็จแล้ว เริ่มทดลองโดยช่วยงานทุกอย่างที่นายมานพ มูลเมืองสั่ง เช่น

บุคหลุม ยกของ หยิบเครื่องมือช่าง ในระหว่างทดลองงานก็สังเกตรู้ขั้นตอนต่างๆ ในการทำงานไปด้วย และนายมานพ มูลเมืองก็สอนวิธีการปฏิบัติงานให้อีกด้วย ซึ่งในบางครั้งก็ได้รับมอบงานให้ทำเอง เช่น การบุคหลุมตั้งเสารั้วบ้าน ปรากฏว่าในครั้งแรกที่ปฏิบัติงานเองไม่เป็นที่พอใจของนายมานพ มูลเมือง เนื่องจากความสูงและระยะห่างของเสาไม่ระยะกัน ต้องรื้อทำใหม่โดยนายมานพ มูลเมืองคุมงานเองและก็สอนงานให้ด้วยว่า ต้องตั้งระดับให้ความสูงของเสาทุกต้นเท่ากันโดยดึงเชือกหัวท้ายของแนวไว้ก่อนแล้วจึงตั้งเสาที่อยู่ระหว่างหัวกับท้าย พร้อมทั้งต้องวัดระยะห่างของเสาแต่ละต้นด้วย เมื่อตนปฏิบัติงานง่าย ๆ ได้เป็นที่พอใจแล้ว ก็ได้รับการสอนงานเพิ่มเติมให้อีกจนในปัจจุบัน ได้รับความไว้วางใจจากนายมานพ มูลเมือง ให้คุมงานแทน

ยังมีการเรียนรู้นอกกรอบครัวอีกมากมาย จากคำกล่าวของนายกมล เรือนทอง กำนันตำบลคอนแก้วและผู้ใหญ่บ้านพระนอน หมู่ที่ 5 ว่าการเรียนรู้นอกกรอบครัวในชุมชนบ้านพระนอนนั้นมีอยู่อย่างมากมาย โดยสังเกตจากวิถีชีวิตประจำวันของชาวบ้าน เช่น แต่ละครอบครัวในชุมชนบ้านพระนอนส่วนใหญ่มีรถจักรยานยนต์ใช้ เมื่อเสียดังซ่อมกันเองโดยเริ่มการเรียนรู้วิธีซ่อมจากผู้รู้ที่ตนรู้จัก แม้กระทั่งการปะยางเมื่อยางแตกก็เช่นกัน

การเรียนรู้ด้วยตนเอง

การเรียนรู้ด้วยตนเองก็เป็นอีกวิธีการในการแสวงหาความรู้ของชาวบ้านพระนอน หมู่ที่ 5 โดยวิธีการฝึกหัดแบบลองผิดลองถูก ดังกรณีของนางสมศรี ชื่นชม ชาวบ้านพระนอน หมู่ที่ 5 ได้เล่าให้ฟังถึงการทดลองปลูกดอกดาวเรืองด้วยตนเอง ว่าก่อนที่จะยืมอาชีพปลูกดอกดาวเรืองขาย ตนเคยเป็นแม่ค้ารายย่อยมาก่อน คือไปรับสินค้าประเภทพืชผักจากตลาดขายส่งมาขายปลีก รายได้มีแน่นอนเมื่อได้รับคำแนะนำจากญาติผู้ใหญ่และประกอบกับตนเองก็มีที่ดินอยู่บ้างแล้ว นางสมศรี ชื่นชม จึงทดลองปลูกด้วยตนเอง ในครั้งแรกโดยซื้อต้นกล้าจากร้านนำมาปลูกลงดินเพื่อขยายพันธุ์ เมื่อทดลองปลูกต่อมาอีกพร้อมทั้งศึกษาเพิ่มเติมจากเอกสารและปรึกษากับเกษตรกรตำบลด้วย จึงทราบว่าเป็นความโชคดีของตนเนื่องจากที่ดินที่ตนใช้เพาะปลูกเป็นที่ดินที่เหมาะสมกับการปลูกไม้ดอก นางสมศรี ชื่นชมกล่าวถึงการเลือกปลูกดอกดาวเรืองเพราะต้องการขายให้กับผู้ที่ไปทำบุญที่วัด ในปัจจุบันนางสมศรี ชื่นชม เป็นเกษตรกรที่สามารถให้ความรู้เรื่องการปลูกดอกดาวเรืองกับผู้สนใจได้พร้อมสามารถหาเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้เป็นอย่างดีอีกด้วย ในขณะที่นายพนพล ทรัพย์แดง ซึ่งเป็นข้าราชการทหาร ที่ทำงานเกี่ยวกับเรื่องสุพรรณ (ประกอบอาหาร) เรียนรู้การทำไส้วด้วยตนเองโดยนายพนพล ทรัพย์แดงกล่าวว่าที่ตนหัดทำไส้วนั้นมีสาเหตุมาจาก

พี่สาวซึ่งมีอาชีพขายปลีกลูกเนื้อหมูชำแหละ ขายเนื้อหมูไม่หมดทำให้ขาดทุน คนจึงนำเนื้อหมูที่เหลือมาทอดลงทำไส้อ้วขายให้เพื่อนๆ ที่ทำงานปรากฏว่าเพื่อนชมว่าอร่อยมาก คนก็ทอดลงทำอีกประมาณ 3 ถึง 4 ครั้งแต่ในครั้งนี้ได้จดส่วนผสมต่างๆ ไว้ด้วย เช่น หมูเนื้อแดง 1 กิโลกรัม มันหมู 0.5 กิโลกรัม พริกแกง 0.5 กิโลกรัม เป็นต้น ก็ยังขายได้ดีอีกเช่นเดิม ในปัจจุบันนายพลทรัพย์แดง ได้ยึดเป็นอาชีพเสริม แต่รายได้กลับมากกว่ารายได้หลักที่ได้รับจากทางราชการ

การเรียนรู้ภายในวัด

การเรียนรู้ในวัดก็เป็เนื่อการหนึ่งทีนอกเหนือจากการเรียนรู้ภายในครอบครัว การเรียนรู้นอกครอบครัวและเรียนรู้ด้วยตนเอง เด็กชายที่บ้านพระนอน หมู่ที่ 5 ยังมีอีกช่องทางหนึ่งทีจะสามารถเรียนรู้ได้คือ การบวชเข้าไปเรียนรู้ในวัดซึ่งการเรียนรู้ลักษณะนี้เกิดจากเงื่อนไขหลายประการ เช่น ต้องการทดแทนพระคุณบิดามารดา ฐานะทางบ้านยากจน ซึ่งในการบวชเรียนนี้จะส่งผลทำให้ผู้ที่เคยบวชเรียนรู้หนังสือทั้งภาษาไทย ภาษาบาลี และภาษาล้านนา ทำให้เป็นที่เคารพนับถือของประชาชนในหมู่บ้าน พระครูสิทธิศักดิ์ เจ้าอาวาสวัดพระนอน ได้กล่าวถึงการเรียนรู้ทีมีภายในวัดว่าแบ่งกลุ่มผู้เรียนรู้ได้สองกลุ่ม และเนื่อหาการเรียนก็มีสองแบบ

ผู้เรียนกลุ่มแรกคือ พระภิกษุ สามเณรและผู้ทีเตรียมตัวจะบวช ผู้สอนคือ เจ้าอาวาสหรือพระผู้ใหญ่ทีบวชเรียนมาก่อนและได้รับมอบหมายจากเจ้าอาวาสให้เป็นผู้สอน พระผู้สอนเป็นศูนย์กลาง วิธีการเรียนรู้ให้ ผู้เรียนรู้เลียนแบบ เน้นการท่องจำ เพราะจุดประสงค์ต้องการให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถในการอ่านและเขียนบทสวดมนต์ เนื่อหาทีใช้ในการเรียนรู้ส่วนใหญ่ก็เป็นบทสวดมนต์ใน ไပถานหรือหนังสือทีมีอยู่ภายในวัดพระนอน ซึ่งผู้เรียนต้องนำไปปฏิบัติจริงอยู่แล้วในกิจวัตรของสงฆ์แต่ผู้ทีเตรียมจะบวชเนื่อหาจะน้อยกว่า ผู้ประเมินผลก็คือพระผู้สอนประเมินผลโดยการให้ท่องและเขียนบทสวดมนต์

ผู้เรียนกลุ่มที่สองคือ เด็กวัด ลูกชาวบ้านทีอาศัยอยู่ใกล้วัดและพระภิกษุสามเณรทีสนใจ ผู้สอนก็คือพระภิกษุทีมีความรู้ความชำนาญในเรื่องนั้น เนื่อหาการเรียนการสอนในกลุ่มทีสองนี้คือ การคำนวณ การแกะสลัก การฉลุกระดาษ เป็นต้น พระครูสิทธิศักดิ์ กล่าวว่า ผู้สอนก็ยังเป็นศูนย์กลางเช่นเดิม แต่การเรียนการสอนในลักษณะนี้จะเน้นการปฏิบัติจริง จุดประสงค์ต้องการให้ผู้เรียนรู้ปฏิบัติได้จริง ในการประเมินผลพระผู้สอนจะทำหน้าที่ประเมินผลการเรียนจากการปฏิบัติหรือผลงานทีออกมา เช่น การเรียนรู้เรื่องการฉลุกระดาษของพระมหาไตรรงค์ ผู้เรียนในการเรียนรู้ต้องนำวัสดุอุปกรณ์ในการฝึกหัดมาเอง ซึ่งมีกระดาษ กรรไกร มีด ดินสอ

พระท่านจะมีแบบซึ่งทำด้วยสังกะสีให้ ขั้นตอนในการฝึกหัดทำคือ เริ่มจากการวางแบบลงบนกระดาษแก้วแล้วลอกตามแบบ ลอกลายได้แล้วจึงตัดส่วนที่ไม่ต้องการออกด้วยกรรไกรหรือมีด เมื่อฝึกหัดตัดตามแบบจนชำนาญแล้ว ในขั้นตอนต่อไปพระท่านก็จะสอนให้ตัดกระดาษโดยไม่ต้องใช้แบบ แต่ใช้วิธีพับกระดาษแผ่นเดียวพับกันไปมาหลายๆ ชั้นแล้วตัดด้วยกรรไกรหรือมีดก็จะได้ลวดลายดังต้องการ พระที่สอนส่วนใหญ่จะเป็นพระที่มีหน้าคุณและจัดสถานที่ภายในวัดเมื่อวัดมีงานเทศกาลต่างๆ พระบุญหรือหลวงตาบุญซึ่งอดีตก็จะเป็นบวชก็เป็นครูมาก่อน ก็สอนเรื่องการคำนวณในระดับประถมให้กับผู้ที่สนใจ แต่พระครูสิทธิศักดิ์กล่าวว่า การเรียนรู้ของกลุ่มที่สองนี้มีเงื่อนไขอยู่ที่พระผู้สอนต้องสะดวกว่างเว้นจากกิจของสงฆ์และสถานที่พร้อมจึงจะทำการเรียนการสอนได้ถ้าวัดมีงานบุญหรืองานเทศกาลต่างๆ ถึงการเรียนการสอน

วัดพระนอนนอกจากจะรับภาระเรื่องการเรียนการสอนดังกล่าวแล้ว ยังเป็นที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา อบรมศีลธรรมให้กับสมาชิกในชุมชนบ้านพระนอน อีกทั้งยังเป็นสถานที่จัดงานรื่นเริงรวมกลุ่มของชาวบ้านในชุมชนอีกด้วย การเรียนรู้ภายในวัดมีอยู่อีกมากมายในหลายรูปแบบ แม้กระทั่งเด็กที่เข้ามาเล่นในวัด ตัวเด็กก็ต้องเรียนรู้ด้วยว่าจะปฏิบัติตนอย่างไรจึงจะเล่นกับเพื่อนได้และไม่ถูกพระไล่เพราะส่งเสียงดังรบกวน

นายสำรอง สมบูรณ์ชล ผู้อำนวยการในบ้านพระนอน หมู่ที่ 5 กล่าวถึงวัดว่า “วัดเป็นที่ให้ความรู้แก่ชาวบ้าน ทั้งในด้านการอบรมจิตใจให้ประพฤติตนเป็นคนดี เป็นที่สอนอ่าน เขียนหนังสือให้คนในหมู่บ้านด้วย แม้ในปัจจุบันการเรียนรู้จะเปลี่ยนเป็นการเรียนรู้นอกระบบโรงเรียนแล้วก็ตาม โรงเรียนบ้าน พระนอน พระสงฆ์ท่านก็เป็นผู้ที่ช่วยเหลือให้มีการก่อสร้างขึ้น”

การเรียนรู้แบบดั้งเดิมที่มีอยู่ในชุมชนบ้านสันเหมือง หมู่ที่ 7

นางสมและนายดา คำฝั้น ผู้อำนวยการในชุมชนบ้านสันเหมือง ซึ่งมีอายุ 68 และ 70 ปี กล่าวว่า ชุมชนบ้านสันเหมืองเป็นชุมชนเก่าแก่ที่จัดตั้งมาใกล้เคียงกับชุมชนบ้านพระนอนเดิมเป็นส่วนหนึ่งของ หมู่ที่ 3 ของตำบลคอนแก้ว ภายหลังมีการปรับเปลี่ยนตามระเบียบการปกครองส่วนท้องถิ่น เมื่อปี พ.ศ. 2541 ให้เป็นหมู่ที่ 7 การเรียนรู้แบบดั้งเดิมที่มีอยู่ในชุมชนบ้านสันเหมืองก็มีวิธีการถ่ายทอดความรู้หรือการถ่ายทอดภูมิปัญญาดั้งเดิมของชาวบ้านในชุมชนบ้านสันเหมืองว่าอยู่ในลักษณะเดียวกับชุมชนบ้านพระนอน หมู่ที่ 5 คือ ถ่ายทอดโดยการบอกเล่า ปฏิบัติจริงหรือการเล่นพื้นบ้าน แต่เนื้อหาในการถ่ายทอดแตกต่างกันบางส่วน เพราะอาชีพหลักของครอบครัว

ในชุมชนบ้านสันเหมืองแตกต่างกับชุมชนบ้านพระนอน เช่น ชาวบ้านสันเหมืองส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลักคือทำนาและช่างก่อสร้าง

การเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชนบ้านสันเหมืองมีลักษณะดังต่อไปนี้

การเรียนรู้ในครอบครัว

นางมุด สุวรรณชมภู ผู้อาวุโสของชุมชนบ้านสันเหมือง หมู่ที่ 7 ได้กล่าวกับผู้วิจัยถึงวิธีการเรียนรู้ในครอบครัวของชาวบ้านสันเหมือง หมู่ที่ 7 ว่าตั้งแต่ดั้งเดิมเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการกระทำหรือจากการปฏิบัติจริง โดยเริ่มจากการสังเกตและจดจำ ขั้นตอนการปฏิบัติและรายละเอียดต่างๆ ในขณะที่ผู้รู้ปฏิบัติงานจริง สังเกตจนเข้าใจขั้นตอนต่างๆ ในการทำงานแล้วจึงทดลองปฏิบัติเองในส่วนที่ง่ายๆ ก่อน แล้วค่อยเพิ่มขึ้นจนถึงขั้นตอนสุดท้ายของการปฏิบัติงาน ฝึกจนเกิดความชำนาญในขั้นตอนต่างๆ แล้วผู้สอนจึงจะยอมให้ปฏิบัติในขั้นตอนต่างๆ ทั้งหมดตามสภาพที่เป็นจริง ผู้ที่ประเมินผลก็คือ ผู้ใหญ่ที่ถ่ายทอดให้โดยประเมินจากผลงานที่ปฏิบัติจริง เนื้อหาสาระที่ถ่ายทอดกันในครอบครัวเป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ เช่น การทำนา การปั้นอิฐ งานฝีมือต่างๆ ในการเรียนรู้ที่สถานการเรียนรู้กับสถานที่ฝึกหัดปฏิบัติหรือฝึกงานมักเป็นสถานที่เดียวกัน สิ่งที่สนับสนุนให้มีการถ่ายทอดความรู้ที่มีอยู่ในหมู่บ้านสันเหมือง ได้แก่ ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น เช่น ที่ดิน ความรู้เรื่องการทำนา การทำเครื่องจักสาน เงื่อนไขสำคัญที่ทำให้มีผู้อยากเรียนรู้วิชาชีพจากผู้รู้คือ ตัวอย่างความสำเร็จในชีวิตของผู้รู้ในงานอาชีพนั้นๆ ประกอบกับการคมนาคมที่ลำบากทำให้ชาวบ้านสันเหมืองไม่สามารถออกไปเรียนรู้ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นอื่นๆ ได้สะดวกนัก

นายปิ่น คำมูล ชาวบ้านในชุมชนบ้านสันเหมือง หมู่ที่ 7 ได้กล่าวกับผู้วิจัยถึงวิธีการถ่ายทอดความรู้ทางการสร้างบ้านของตนให้กับลูกชายคนโตซึ่งมีอายุ 14 ปีว่า ตนซึ่งมีอาชีพรับจ้างสร้างบ้านพักอาศัย เมื่อรับงานก่อสร้างที่ใดก็จะพาลูกชายไปทำงานด้วย ในขณะที่ลงมือทำงานก็ใช้ให้ลูกชายทำงานเล็กๆ น้อยๆ ไปก่อน เช่น เมื่อเริ่มทำโครงสร้างของบ้าน ต้องขุดหลุมเพื่อตั้งเสาบ้านก็ใช้ให้ลูกชายขุดหลุมช่วยและเป็นลูกมือให้ขณะทำการตั้งเสาบ้าน เวลาตั้งคานาก็ให้ช่วยเจาะไม้เพื่อใส่钉子ยึด และจะค่อยๆ เพิ่มงานให้มากขึ้นเมื่อรู้จักขั้นตอนในการทำงานและใช้เครื่องมือเป็น เช่น การตีฝ้ายบ้านหลังจากที่ทำการทงแล้ว เป็นต้น จนในปัจจุบันลูกชายสามารถเป็นผู้ดูแลงานแทนได้แล้วและสามารถถ่ายทอดให้กับน้องๆ ได้

แต่ก็มีประชาชนในชุมชนบางส่วนเริ่มหยุดการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือความรู้ดั้งเดิมที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้กับสมาชิกรุ่นหลังของชุมชน เพราะสมาชิกรุ่นหลังส่วนใหญ่ต้องเข้าเรียนการศึกษาภาคบังคับในระบบโรงเรียน นอกจากการได้รับการถ่ายทอดความรู้ทางด้านจริยธรรม ศีลธรรม ที่ครอบครัวยังมีบทบาทในด้านนี้สูงกว่าการเรียนการสอนในโรงเรียน และวิธีการเรียนการสอนก็ใช้วิธีเดิมคือ การบอกเล่า สั่งสอน ตักเตือน และการปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างของพ่อแม่และผู้ใหญ่ในครอบครัว

การเรียนรู้นอกครอบครัว

วิธีการเรียนรู้นอกครอบครัวของชาวบ้านสันเหมือง หมู่ที่ 7 ก็มีวิธีการเรียนรู้ในลักษณะและขั้นตอนเช่นเดียวกับการเรียนรู้ในครอบครัว ต่างกันที่การเรียนรู้จากผู้อื่นนอกครอบครัวนั้นจะเริ่มด้วยการเข้าไปฝึกหัดในฐานะลูกมือก่อน และจะสังเกตและจดจำขั้นตอนการปฏิบัติงานและรายละเอียดต่างๆ ในขณะที่ผู้รู้ปฏิบัติงานจริง สังเกตจนเข้าใจขั้นตอนต่างๆ ในการทำงานแล้ว จึงทดลองปฏิบัติเองในส่วนที่ง่าย ๆ ก่อนแล้วค่อยเพิ่มขึ้นจนถึงขั้นสุดท้ายของการปฏิบัติงาน ฝึกหัดจนชำนาญในแต่ละขั้นตอนทั้งหมดตามสภาพที่เป็นจริง ผู้ที่ประเมินผลก็คือผู้ที่ถ่ายทอดให้โดยประเมินจากผลงานที่ปฏิบัติจริงจากคำบอกเล่าของนายมี ดวงดี ชาวบ้านในชุมชนบ้านสันเหมือง หมู่ที่ 7 ว่าแต่เดิมตนไม่มีความรู้เรื่องวิธีการทำอิฐบล็อกเลย มีอาชีพรับจ้างทั่วไป ต่อมาได้รู้จักกับช่างที่ทำงานในโรงงานผลิต อิฐบล็อกซึ่งตั้งอยู่ในหมู่บ้าน สังเกตเห็นการทำงานของช่างในโรงงานแล้วคิดว่าตนเองสามารถฝึกหัดทำได้ จึงไปสมัครเป็นลูกมือช่างในโรงงานทำอิฐบล็อกกับนายทองคำ บุญสูง ซึ่งเป็นเจ้าของโรงงานโดยไม่ขอรับค่าแรงแต่ขออาหารกลางวัน ซึ่งทางโรงงานก็จัดบริการให้ช่างในโรงงานอยู่แล้ว เมื่อได้รับอนุญาต ตนก็เริ่มทดลองงานโดยการเข้าไปช่วยงานทุกอย่างในโรงงานตามที่ช่างประจำสั่ง ตั้งแต่แบกปูน ขนทราย ผสมวัตถุดิบในการสร้างแผ่นอิฐช่วยกดเครื่องอัดแผ่นอิฐ ในระหว่างช่วยปฏิบัติงานก็สังเกตจดจำขั้นตอนการผลิตอิฐบล็อกของช่างไปด้วย จนมีความเชื่อมั่นว่าตนเองสามารถทำได้ จึงขอทดลองทำเองในเวลาโรงงานหยุดพักกลางวัน โดยเริ่มตั้งแต่การผสมปูนกับทราย แล้วนำไปเทลงในแบบ กดอัดส่วนผสมในแบบจนกระทั่งได้รูปอิฐบล็อก แล้วก็ถอดออกจากพิมพ์นำไปตากลมและแดดจนแห้งเพื่อให้อิฐบล็อกแข็งตัว นำมาให้ช่างประจำตรวจดูปรากฏว่าอิฐไม่เรียบเนื่องจากยังกดอัดส่วนผสมไม่แน่นพอ ฝึกหัดอยู่ถึง 7

เดือน จึงมีความชำนาญในการผลิตทุกขั้นตอน ปัจจุบันได้ยึดเป็นอาชีพหลักแทนการรับจ้างทั่วไป เนื่องจากไม่ต้องเดินทางออกจากบ้านไปไกลและก็มีรายได้ที่มั่นคงกว่าอีกด้วย

นายดิบ คำตา หัวหน้าช่างในโรงงานทำอิฐบล็อกบ้านสันเหมือง กล่าวว่า การเรียนรู้เรื่องการทำอิฐบล็อก เงื่อนไขสำคัญอยู่ที่ผู้สนใจว่าต้องการเรียนรู้หรือไม่ เพราะถ้าต้องการเรียนรู้ และฝึกหัดจริงจะสามารถไปเรียนรู้และฝึกหัดได้ทุกวัน เพราะช่างในโรงงานต้องปฏิบัติงานเป็นประจำทุกวันอยู่แล้ว

การเรียนรู้ด้วยตนเอง

การเรียนรู้ด้วยตนเองก็เป็นอีกวิธีการในการแสวงหาความรู้ของชาวบ้านสันเหมือง หมู่ที่ 7 ซึ่งส่วนใหญ่ใช้วิธีการฝึกแบบลองผิดลองถูก ดังกรณีของนายสุรพล อยู่คำ ซึ่งมีอายุเพียง 14 ปี เรียนรู้เรื่องการทำพลูด้วยตนเอง เนื่องจากการตามผู้ปกครองไปงานฉกปลาในหมู่บ้าน และในพิธีฉกปลาทางภาคเหนือก็มีการจุดพลู โดยเฉพาะการจุดบอกไฟจักจา (ตะไล) เขามีข้อสังเกตว่ามันวิ่งขึ้นไปบนท้องฟ้าและหมุนด้วยได้อย่างไร จึงตามไปเก็บซากบอกไฟจักจาที่จุดแล้วมาพิจารณา ส่วนประกอบว่ามีอะไรบ้างที่เป็นส่วนประกอบ ประกอบอย่างไร บรรจุอะไรที่ทำให้วิ่งได้ ส่วนผสมเป็นอย่างไร เขาก็ลงทำเลียนแบบซากบอกไฟจักจาอันนั้น แต่จุดแล้วก็ไม่วิ่งขึ้นไปบนฟ้ากลับไหม้อยู่กับที่ เขาจึงลงทุนใหม่โดยไปขอซื้ออันที่ยังไม่ได้จุดมาประมาณ 6-7 อัน และพิจารณารายละเอียดดูใหม่ว่ามีส่วนประกอบอะไรบ้าง ประกอบอย่างไร เขาสังเกตพบว่า เขาทำผิดหลายประการ เช่น ท่อที่ใส่เชื้อไฟเขาใช้ไม้ไผ่ซึ่งหนักกว่าดินอ้อ แม้กระทั่งถ่านที่ใช้ผสมดินประสิวก็ต้องบดให้ละเอียด ในการผสมเชื้อไฟเขาทดลองอยู่หลายครั้งจนกระทั่งพบว่าถ่านที่ทำจากดินพริกจะจุดไหม้ได้เร็วกว่าถ่านที่ทำจากดินนุ่น ซึ่งในระหว่างการทดลองผสมสัดส่วนของถ่านไม้พริกกับดินประสิวก่เกิดอุบัติเหตุไฟไหม้มีจอมมือพองต้องรักษามืออยู่ถึงสามเดือน หลังจากรักษามือจนหายดีแล้วเขาก็พยายามเรียนรู้ต่อไปอีกและฝึกทำจนเกิดความชำนาญจนสามารถผลิตพลูไฟได้หลายรูปแบบ ในปัจจุบันยึดเป็นงานอดิเรก รับทำดอกไม้ไฟจำหน่ายตามงานเทศกาลต่างๆ หรือแล้วแต่จะมีผู้ว่าจ้าง เนื่องจากกำลังศึกษาอยู่

ในบ้านสันเหมือง หมู่ที่ 7 ยังมีตัวอย่างเช่นนี้อีก แต่สิ่งที่กระตุ้นให้ นายมานพ ทองบุญชู เริ่มทดลองปลูกสับประรดไม้ใช้ความอยากรู้แต่เกิดมาจากการถูกสบประมาทว่าทำอะไรไม่เป็น เพราะเขาเป็นลูกคนมีฐานะดีของหมู่บ้าน ในระยะแรกที่ทดลองปลูกไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากไม่มีความรู้จริง แต่ก็มีความมุมานะที่จะปลูกให้ได้ จึงทดลองปลูกอีกครั้งแต่ในครั้งนี้นั้น

ได้ศึกษาจากเอกสารและปรึกษากับเกษตรตำบลว่าควรดำเนินการอย่างไร หลังจากนั้นก็ทดลองปลูกอีกโดยดูแลอย่างใกล้ชิด เพราะทราบจากการศึกษาเอกสารพบว่า ปัญหาในครั้งแรกที่ทดลองปลูกเกิดจากสาเหตุสองประการคือ สภาพของดินไม่ดีและพันธุ์ที่นำมาปลูกไม่สมบูรณ์พอ เขาต้องฝึกทดลองปลูกอยู่ถึงหกครั้งโดยวิธีการหลังจากเก็บเกี่ยวแล้วปลูกถั่วเหลืองสลับหมุนเวียนอยู่ถึงหกครั้ง จึงจะเก็บเกี่ยวผลผลิตขายได้กำไรและมีความรู้ความชำนาญขึ้น จนในปัจจุบันยึดเป็นอาชีพหลักแล้วก็สามารถถ่ายทอดความรู้นี้ให้กับคนในครอบครัวหรือผู้ที่สนใจได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

การเรียนรู้ในวัด

การเรียนรู้ในวัดสันเหมืองประชาราม หมู่ที่ 7 พระครูบุญรัตน์ เจ้าอาวาสวัดสันเหมืองประชาราม กล่าวว่าการเรียนรู้ภายในวัดสันเหมืองประชารามแตกต่างกับการเรียนรู้ที่มีอยู่ภายในวัดพระนอนมาก เนื่องด้วยเดิมชาวบ้านสันเหมืองไปทำบุญที่วัดปิยะรามต่อมาได้ช่วยกันสร้างวัดสันเหมืองประชารามขึ้นในปี พุทธศักราช 2520 และมีพระภิกษุจำพรรษาอยู่ทั้งหมด 5 รูป สามเณร 7 รูป การเรียนรู้ในวัดสันเหมืองประชารามจึงมีเฉพาะการเรียนรู้ในเรื่องของพระภิกษุสามเณร เท่านั้น ผู้สอนคือ เจ้าอาวาส พระผู้สอนเป็นศูนย์กลาง วิธีการเรียนรู้ให้ผู้เรียนรู้เลียนแบบเน้นการท่องจำ เพราะจุดประสงค์ต้องการให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถในการอ่านและเขียนบทสวดมนต์ เนื้อหาที่ใช้ในการเรียนรู้ส่วนใหญ่ก็เป็นบทสวดมนต์ในไบลานหรือหนังสือที่มีอยู่ภายในวัดสันเหมืองประชาราม ซึ่งผู้เรียนต้องนำเนื้อหาที่เรียนรู้ไปปฏิบัติจริงอยู่แล้วในกิจวัตรของสงฆ์ ผู้ประเมินผลก็คือพระผู้สอน ประเมินผลโดยการให้ท่องและเขียนบทสวดมนต์

มีพระภิกษุบางรูปเท่านั้นที่มีความรู้ดีมีความรู้ตั้งแต่ยังเป็นฆราวาสและสามารถถ่ายทอดให้ผู้สนใจได้ แต่มีผู้สนใจน้อยมาก เช่น พระณรงค์ที่มีความรู้เรื่องการทำพล มีผู้ที่สนใจมาขอเรียนรู้อกับพระณรงค์เพียงคนเดียวคือ นายเชาว์ บุญนำ ซึ่งเป็นคนอำเภอฝาง ส่วนพระบุญมี มีความรู้เรื่องการก่อสร้างจะมีเฉพาะผู้ที่มาช่วยงานเมื่อพระบุญมีต้องการก่อสร้างอาคารหรือรั้วภายในวัดเท่านั้น เป็นต้น

นางมุด สุวรรณชมภู ผู้อาวุโสในบ้านสันเหมือง หมู่ที่ 7 กล่าวถึงวัดว่า “วัดเป็นที่ให้ความรู้ในเรื่องต่างๆ แก่ชาวบ้าน รวมทั้งในด้านการอบรมจิตใจให้ประพฤติตนเป็นคนดี เป็นที่สอนอ่าน เขียนหนังสือให้คนในหมู่บ้านด้วย

ในช่วงระหว่างปี 2515 - 2522 โครงสร้างพื้นฐานของหมู่บ้านพระนอนและหมู่บ้านสันเหมือง เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงการคมนาคมสะดวกขึ้น เจ้าหน้าที่ของรัฐสามารถเข้ามาให้บริการต่างๆ ในหมู่บ้านได้มากกว่าแต่ก่อน ทำให้ประชาชนในชุมชนทั้งสองได้รับข้อมูลข่าวสารเรื่องราวใหม่ๆ หรือภูมิปัญญาที่มีอยู่ดั้งเดิมภายในหมู่บ้าน การศึกษาที่เข้ามาในชุมชนส่วนใหญ่เป็นการจัดขึ้นโดยหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการจัดเพื่อต้องการเพิ่มพูนความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิตของประชาชน รวมไปถึงการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนทั้งสอง

วิธีการเรียนรู้และสถานที่ก็ได้เปลี่ยนไปตามสภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคม นั่นคือปัจจุบันการเรียนรู้เปลี่ยนไปเป็นการเรียนรู้ในโรงเรียน ซึ่งการเรียนรู้ในโรงเรียนเป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นภายหลัง เนื่องจากการออกกฎหมายบังคับให้ส่งเด็กเล็กที่มีอายุตั้งแต่ 6 ปีบริบูรณ์เข้าเรียนในระบบ โรงเรียน ในระยะแรกการส่งบุตรหลานเข้าเรียนในระบบโรงเรียนของประชาชนในชุมชนกระทำด้วยความจำเป็น ต่อมาจากสภาพที่ชุมชนทั้งสองเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงการคมนาคมมีความสะดวกมากขึ้น ทำให้ประชากรในทั้งสองชุมชนสามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ และเรื่องราวใหม่ๆ นอกเหนือจากความรู้หรือภูมิปัญญาที่มีอยู่ดั้งเดิมภายในชุมชนได้รวดเร็วขึ้น ชาวบ้านในทั้งสองชุมชนเริ่มปรับเปลี่ยนทัศนคติให้ความสำคัญกับการศึกษามากขึ้นอยากให้ลูกหลานของตน มีความรู้ความสามารถ เริ่มเข้าใจว่าการไม่รู้หนังสือ อ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ จะทำให้เป็นปัญหาในการติดต่อกับชุมชนภายนอก นอกจากนี้มีประชาชนบางส่วนที่ขาดทรัพยากรในการประกอบอาชีพ เช่น ที่ดินในการประกอบอาชีพ ความรู้ในเรื่องการใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ มีความเชื่อว่าถ้าได้เรียนรู้หนังสือในโรงเรียนแล้ว จะเป็นอีก ช่องทางหนึ่งที่ทำให้สามารถเปลี่ยนอาชีพจากเดิมไปสู่อาชีพใหม่ที่ดีกว่าได้ การเรียนการสอนในระบบ โรงเรียนจึงเริ่มเป็นที่นิยมมากขึ้น แต่การเรียนการสอนที่จัดขึ้นทั้งหมดเป็นแบบแผนเดียวกัน คือ ส่วนกลางจะเป็นผู้กำหนดเนื้อหาการเรียนการสอนว่าครูจะต้องสอนเนื้อหาเรื่องอะไรบ้าง ซึ่งเนื้อหา บางส่วนก็ไม่มีความเหมาะสมกับสภาพบริบทของท้องถิ่น ครูผู้สอนก็เป็นบุคลากรที่หน่วยงานของรัฐจัดส่งมา วิธีการเรียนการสอน มีครูผู้สอนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ เนื้อหาการเรียนการสอนไม่ได้มีการสอดแทรกหรือประยุกต์ความรู้ดั้งเดิมที่มีอยู่ในท้องถิ่น ไม่มีการฝึกปฏิบัติจริงนอกสถานที่หรือสถานที่ประกอบอาชีพ การประเมินผลใช้ข้อสอบ ซึ่งเป็นการทดสอบวัดด้านความจำความเข้าใจเท่านั้น ไม่มีการทดสอบโดยให้ปฏิบัติจริง

การเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชนบ้านพระนอนและบ้านสันเหมือง

ชุมชนบ้านพระนอน หมู่ที่ 5 เป็นหมู่บ้านหนึ่งในตำบลคอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ มีครัวเรือนทั้งสิ้น 1,559 ครัวเรือน มีประชากรรวมทั้งสิ้น 3,926 คน โดยแยกเป็นชาย 2,245 คนและหญิง 1,681 คน ประชากรส่วนใหญ่จบการศึกษาภาคบังคับ สภาพความเป็นอยู่ของประชาชนแต่ดั้งเดิมเรียบง่าย เมื่อถนนสายเชียงใหม่-ฝาง ได้รับการปรับปรุงขยายเป็น 4 เลน จึงส่งผลให้วัฒนธรรมต่างถิ่นและเทคโนโลยีใหม่ๆ หลั่งไหลเข้ามาสู่ชุมชนนี้อย่างมากมาย

สภาพโดยทั่วไปของหมู่บ้านพระนอนปัจจุบันมีการตั้งบ้านเรือนเพื่ออยู่อาศัยค่อนข้างหนาแน่นไม่เป็นระเบียบ ภายในหมู่บ้านมีร้านค้าอยู่อย่างมากมายหลายแห่ง สินค้าส่วนใหญ่ที่จำหน่าย ได้แก่ เครื่องดื่มต่างๆ โดยเฉพาะสุราเบียร์มีจำหน่ายอยู่ทุกร้าน น้ำแข็ง อาหารสดประเภทผักและหมู ภายในหมู่บ้านมีไฟฟ้า น้ำประปา หอกระจายข่าว สถานีอนามัยตำบล และศูนย์พัฒนาตำบล ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้าง อาชีพปลูกไม้ตัดดอก เช่น ดอกกุหลาบ ดอกเบญจมาศ ประชากรของชุมชนอีกส่วนหนึ่งที่อพยพเข้ามาอยู่อาศัยในภายหลังส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับราชการครูและทหารการคมนาคมภายในหมู่บ้านพระนอนมีถนนคอนกรีตเชื่อมต่อถึงกันเกือบทั้งหมด เป็นถนนลูกรังแต่เพียงส่วนน้อยเท่านั้น การเดินทางจากหมู่บ้านถึงตัวจังหวัดมีรถโดยสารสี่ล้อเล็กประจำทาง และส่วนใหญ่ในแต่ละครอบครัวมีรถจักรยานยนต์ (รถเครื่อง) อย่างน้อย 1 คันต่อครอบครัว

ลักษณะการรวมกลุ่มของประชาชนในชุมชนบ้านพระนอนว่ามีน้อย แม้ในกลุ่มที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน เช่น กลุ่มปลูกไม้ตัดดอก การรวมกลุ่มเพื่อขายหรือต่อรองราคาสินค้ากับพ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อผลผลิตยังไม่มี เพราะชาวบ้านต่างคนต่างขาย โดยพ่อค้าคนกลางที่นำรถบรรทุกเล็กเข้ามากว้านซื้อเป็นผู้ตั้งราคาเอง ประชากรในชุมชนแทบจะไม่มีสิทธิต่อรองราคาเลย เพราะไม่สามารถนำสินค้าออกไปจำหน่ายเองได้ เนื่องจากขาดพาหนะที่จะนำสินค้าออกไปจำหน่าย นอกจากนี้ในกลุ่ม ผู้ปลูกไม้ดอกขายมีหลายคนที่พ่อค้าคนกลางออกทุนให้ก่อน

ด้านแหล่งความรู้ที่เป็นทางการของหมู่บ้าน มีหลายแห่งได้แก่ บ้านกำนันประจำตำบลคอนแก้ว เป็นแหล่งเรียนรู้ในเรื่องการเขียนหนังสือและขั้นตอนการติดต่อกับทางราชการ สถานีอนามัยหมู่บ้าน เป็นแหล่งเรียนรู้ในเรื่องวิธีการรักษาดูแลสุขภาพตนเองให้ปลอดภัยจากโรคภัย วัดพระนอนเป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องพิธีกรรมทางศาสนาและจริยธรรมคุณธรรม โรงเรียนบ้านพระนอนก็เป็นแหล่งเรียนรู้ในด้านวิชาการต่างๆ

ส่วนแหล่งความรู้ที่ไม่เป็นทางการของหมู่บ้านพระนอนก็มีอยู่หลายสถานที่ เช่น บ้านพึงจิตต์ซึ่งผลิตอาหารพื้นบ้าน แคนหมู ให้อั่วออกจำหน่ายจนมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับ บ้านทำคอกไม้ไฟ ซึ่งคนในหมู่บ้านสามารถไปฝึกหัดทำหรือสมัครเข้าทำงานได้หากมีความสนใจเรียนรู้ สถานที่ประกอบกิจการต่างๆ ที่สามารถใช้เป็นแหล่งความรู้ได้ เช่น ร้านเสริมสวยซึ่งมีอยู่ถึง 14 ร้าน ร้านซ่อมรถจักรยานและรถจักรยานยนต์ เป็นต้น

ชุมชนบ้านสันเหมืองมีลักษณะการตั้งบ้านเรือนส่วนใหญ่กระจายเป็นกลุ่มๆ ไปตามความยาวของพื้นที่ซึ่งอยู่ติดกับแม่น้ำปิง สภาพความเป็นอยู่ทั่วไปภายในชุมชนเรียบง่าย มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ประชากรในชุมชนมีโอกาสพบปะสนทนากันสม่ำเสมอ เพราะส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกัน สภาพถนนในหมู่บ้านเป็นถนนคอนกรีต ประชากรส่วนใหญ่ของหมู่บ้านสันเหมืองจบการศึกษาภาคบังคับ คือ จบการศึกษาภาคบังคับ (ป.4และป.6) จำนวน 368 คน มัธยมศึกษาตอนต้น 89 คน มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า 72 คน สูงกว่ามัธยมศึกษาตอนปลาย 61 คน

การติดต่อของหมู่บ้านสันเหมืองกับชุมชนภายนอกสะดวก เพราะภายในหมู่บ้านสันเหมือง มีหลายครอบครัวเป็นเจ้าของรถโดยสารเล็ก เช่น บ้านพ่อหลวงมานพ สุวรรณขมภู มีรถตู้รับจ้าง 1 คัน รถบัสโดยสารขนาดกลาง 1 คัน บ้านนายประชน สุวรรณขมภู ซึ่งเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลคอนแก้วก็มีรถโดยสารเล็ก 2 คัน เป็นต้น ส่วนใหญ่ทุกครอบครัวในชุมชนบ้านสันเหมืองจะมีรถจักรยานยนต์ (รถเครื่อง) อย่างน้อย 1 คันต่อครอบครัว

การส่งข่าวสารภายในหมู่บ้านส่วนใหญ่ผู้ใหญ่บ้านจะใช้หอกระจายข่าวของหมู่บ้าน ภายในหมู่บ้านมีร้านค้าขายของชำจำนวน 5 ร้าน ถ้าหากไม่มีสินค้าที่ต้องการ ประชาชนในชุมชนก็สามารถไปหาซื้อที่ร้านจากตลาดบ้านป่าแงะได้ ซึ่งตั้งอยู่ทางเข้าหมู่บ้าน

สภาพทั่วไป บริเวณทางทิศตะวันออกของหมู่บ้านสันเหมืองติดกับแม่น้ำปิงและเป็นบริเวณที่มีการทำการเกษตรของหมู่บ้านเป็นส่วนใหญ่ เช่น การปลูกผักต่างๆ โดยอาศัยแรงงานในครอบครัวเป็นสำคัญ อาชีพเสริมที่ชาวบ้านนิยมทำพร้อมกันไปกับอาชีพหลัก คือ ช่างก่อสร้าง โดยรับจ้างทั่วไปในท้องถิ่น มีหลายครอบครัวที่ยังมีหนี้สิน เพราะไม่มีทุนสำรองและไม่มีปัจจัยในการผลิตเป็นของตนเอง เช่น ที่ดิน ขาดความรู้ในเทคโนโลยีใหม่ๆ

ลักษณะการรวมกลุ่มของประชากรในหมู่บ้านสันเหมืองยังไม่ค่อยได้รับความร่วมมือ เช่นเมื่อผู้ใหญ่บ้านเชิญลูกบ้านมาประชุมปรึกษาหารือกัน ลูกบ้านจะเข้าร่วมประชุมด้วยก็ต่อเมื่อเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตนเองโดยตรงเท่านั้น การแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ ส่วนใหญ่จะอยู่ในกลุ่มผู้นำของ ชุมชนเพียงไม่กี่คน คนที่ด้อยโอกาสหรือฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวไม่

ค่อยดีในชุมชนมักจะ ไม่กล้าแสดงความคิดเห็น แต่ในด้านงานบุญของหมู่บ้านจะให้ความร่วมมือช่วยเหลือกิจกรรมเป็นอย่างดี

ด้านแหล่งความรู้ของหมู่บ้านสันเหมืองมีอยู่มาก โดยเฉพาะบ้าน นางจันทร์สม ปัญญานาม ซึ่งเป็นศิลปินผู้มีผลงานดีเด่น ปี 2536 สาขาวรรณศิลป์วรรณกรรมมุขปาฐะ สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ และเป็นศิลปินแห่งชาติปี 2539 สาขาศิลปะการแสดงเพลงพื้นบ้านขับชอ นอกจากนี้ยังมี โรงงานผลิตอิฐบล็อก โรงงานผลิตอาหารพื้นเมือง ร้านเสริมสวย อู่ซ่อมรถยนต์ ซึ่งตั้งอยู่ในหมู่บ้านทำให้ประชากรในชุมชนมีโอกาสเรียนรู้ได้มากตามความสนใจของตนเอง

สำหรับกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นเพื่อสนับสนุนการจัดการศึกษา ส่วนใหญ่ชุมชนไม่ได้เป็นผู้ริเริ่มขึ้นเอง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนจะเป็นฝ่ายนำชุมชนเข้าไปร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้น เช่น การจัดทอดผ้าป่าหาทุนเพื่อส่งเสริมการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาประจำปีวันอาทิตย์ เป็นต้น

งานที่เกี่ยวข้องกับชุมชนนั้นส่วนใหญ่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนได้ดำเนินการโดยผ่านคณะกรรมการการศึกษาภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ก็เพื่อใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อการจัดการศึกษา กิจกรรมที่จัดขึ้นประชาชนในหมู่บ้านสันเหมืองจะได้รับโอกาสการมีส่วนร่วมในลักษณะของการบริจาคทั้งที่เป็นวัสดุและแรงงาน และเป็นที่ปรึกษาในด้านต่างๆ ในการจัดงานประเพณีของหมู่บ้านเท่านั้น ส่วนการที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนด้านการศึกษาอย่างจริงจังนั้นมีน้อยมาก

วิธีการเรียนรู้แบบดั้งเดิมของบ้านพระนอน หมู่ที่ 5 และบ้านสันเหมือง หมู่ที่ 7 เริ่มต้นจากการสังเกตวิธีปฏิบัติงาน กระบวนการทำงาน รวมถึงวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในการทำงานของผู้รู้ เมื่อเข้าใจดีแล้วจึงเริ่มทดลองปฏิบัติจริง โดยเริ่มจากส่วนที่ง่ายๆ ก่อน จนสามารถปฏิบัติได้จนถึงขั้นสุดท้าย ในระหว่างปฏิบัติถ้าไม่เข้าใจก็สามารถซักถามกับผู้รู้หรือผู้สอน เช่น การสอนวิธีการสร้างบ้านของพ่อ ซึ่งเริ่มต้นจากการพาไปดูไปร่วมทำงานเล็กๆ น้อยๆ ด้วย เช่น ช่วยหยิบเครื่องมือ ขุดหลุม แล้วให้ดูพ่อทำงาน สังเกตวิธีการทำงาน แล้วให้ทดลองทำในเรื่องที่ง่ายๆ โดยมีพ่อดูแลอยู่ในระหว่างลงมือปฏิบัติถ้าไม่เข้าใจก็ถามพ่อได้ จนมีความชำนาญและประสบการณ์มากขึ้นก็สามารถถ่ายทอดให้น้องๆ หรือผู้สนใจได้ เช่นเดียวกับวิธีการเรียนรู้ในเรื่องการประกอบอาหารระหว่างแม่กับลูกสาวก็เริ่มต้นจากการสังเกต ช่วยหยิบอุปกรณ์หรือวัตถุดิบที่ใช้ในการประกอบอาหาร

กิจกรรมต่างๆที่ดำเนินการอยู่ในชุมชนทั้งสอง เป็นกิจกรรมที่ชาวบ้านส่วนใหญ่มีส่วนร่วมคิด ร่วมดำเนินการทั้งสิ้น ดังเช่น

กิจกรรมสงฆ์พระนอน ที่วัดพระนอน เป็นกิจกรรมที่ชาวบ้านพระนอนทุกคนมีส่วนร่วมจัดกิจกรรมนี้ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลคอนแก้วและโรงเรียนบ้านพระนอน จากการสัมภาษณ์พระครูสิทธิศักดิ์ เจ้าอาวาสวัดพระนอน นายกมล เรือนทอง กำนันตำบลคอนแก้วและนายสำรอง สมบูรณ์ชล ผู้อาวุโสในชุมชนบ้านพระนอน ได้กล่าวว่าชาวบ้านพระนอนทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรม เพราะชาวบ้านพระนอนทุกคนมีความรู้สึกว่าตนเป็นเจ้าของวัดพระนอน เมื่อวัดมีงานประจำปีทุกคนจึงช่วยในกิจกรรมนี้อย่างเต็มที่ เช่น กลุ่มแม่บ้านพระนอนจะช่วยกันจัดดอกไม้ในวัด พร้อมทั้งจัดจำหน่ายให้กับผู้ที่มาทำบุญด้วย ส่วนรายได้เมื่อหักค่าใช้จ่ายแล้วก็นำถวายวัด กลุ่มผู้ชายที่มีความรู้เรื่องพล ก็ช่วยกันลงขันประดิษฐ์พลที่เรียกว่า บอไฟ นำไปจุดแข่งขันกับหมู่บ้านอื่นที่มาร่วมงาน บริเวณอ่างเก็บน้ำห้วยแม่จอก ถ้าปีใดชนะได้รับรางวัลก็จะมีการเลี้ยงฉลองกันภายในวัด แต่กิจกรรมหนึ่งที่ แสดงให้เห็นถึงความเป็นเจ้าของวัดร่วมกันก็คือ เมื่อเสร็จงานประจำปีของวัดพระนอนแล้วชาวบ้าน ทุกกลุ่มไม่ว่าเด็กหรือผู้ใหญ่ จะมาช่วยกันเก็บของและทำความสะอาดบริเวณวัดให้สะอาดเหมือนเดิม โดยกิจกรรมนี้มีพระสงฆ์เป็นแกนนำ หลังจากนั้นประมาณ 1 – 2 อาทิตย์ กำนันและคณะกรรมการ จัดงานจะประชุมชี้แจงรายละเอียดต่างๆให้ชาวบ้านได้รับทราบรวมถึงยอดเงินทำบุญที่ทางวัดได้รับ

กิจกรรมที่ชาวบ้านพระนอน หมู่ที่ 5 มีส่วนร่วมดำเนินการอีกกิจกรรมหนึ่ง คือ กิจกรรมพัฒนาร่องน้ำภายในหมู่บ้าน จากการพูดคุยกับนายสุพร แสงจันทร์ ประธานกลุ่มและสมาชิกกลุ่มหนุ่มสาวหลายท่าน เล่าให้ฟังว่า กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมเสริมกับโครงการเฝ้าระวังยาเสพติดในหมู่บ้าน โดยอาศัยกิจกรรมนี้เป็นสื่อในการเฝ้าระวัง วิธีการดำเนินการคือ ถ้าสมาชิกคนใดในกลุ่มได้รับทราบว่าจะมีเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับยาเสพติดเกิดขึ้นบริเวณที่ใดในหมู่บ้าน ก็จะไปแจ้งในกลุ่มให้ทราบทั่วถึงกันและนำกลุ่มไปพัฒนาร่องน้ำใกล้ๆ สถานที่นั้น แต่จะไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ของยาเสพติด เพราะเหตุการณ์นี้ส่วนใหญ่บุคคลภายนอกหมู่บ้านจะเป็นผู้กระทำ ทางกลุ่มเพียงแต่ใช้หลักการคนมากเข้าไปทำกิจกรรมใกล้ๆ โดยหวังว่าเขาจะหนีไปไม่กล้าทำอีกซึ่งก็ได้ผล นายสุพรยังกล่าวว่าการพัฒนาลักษณะนี้ จะแจ้งให้ผู้ใหญ่บ้านและสารวัตรกำนันทราบทุกครั้ง เพื่อเป็นการป้องกันสมาชิกในกลุ่มระดับหนึ่ง จนในปัจจุบันชุมชนบ้านพระนอนเป็นชุมชนที่ปลอดจากยาเสพติด แต่กิจกรรมนี้ก็ยังคงดำเนินการอย่างต่อเนื่องในชุมชน แต่วัตถุประสงค์ก็ปรับเปลี่ยนไปเป็นการพัฒนาสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนแทน

จากการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับนายสัจจา รักร่วมและบุตรชาย เรื่องโครงการอนุรักษ์และพิทักษ์สิ่งแวดล้อมในหมู่บ้าน ซึ่งมีหลายกิจกรรมที่รวมอยู่ในโครงการนี้กิจกรรมเรื่องการเดินทางโดยจักรยานก็เป็นกิจกรรมร่วมกิจกรรมหนึ่ง นายสัจจาเล่าว่ากิจกรรมนี้เริ่มมาจากตนเองซื้อจักรยานเป็นของขวัญวันเกิดให้กับเด็กชายสุพจน์ บุตรชาย เมื่อได้รับจักรยานเด็กชายสุพจน์ก็เริ่มเรียนรู้ส่วนประกอบต่างๆ ของรถจักรยานว่ามีอะไรบ้าง ประกอบกันอย่างไร โดยได้รับการสอนจากคุณพ่อ เด็กชายสุพจน์รักรถคันนี้มาก ในครั้งแรกๆ ที่ยางแตกก็นำไปปะที่ร้านซ่อมทุกครั้ง โดยใช้ค่าขนมที่ได้รับเป็นค่าปะยาง แต่ในครั้งหลังๆ มีปัญหาเรื่องค่าปะยาง เนื่องจากเด็กชายสุพจน์นำเงินค่าขนมที่สะสมไว้ไปซื้ออุปกรณ์เสริมมาตกแต่งจักรยาน เด็กชายสุพจน์ปรึกษากับคุณพ่อและขอเพิ่มค่าขนมจาก 50 บาทเป็น 60 บาทต่ออาทิตย์ แต่ก็ยังไม่พอ นายสัจจาแนะนำว่าควรปะเองพร้อมทั้งสอนวิธีการปะยางให้ด้วย เด็กชายสุพจน์ก็ฝึกปะยางเองเมื่ออย่างเร็ว โดยนำเงินค่าขนม 30 บาทไปซื้ออุปกรณ์ปะยาง ในการฝึกหัดปะยางนั้นเมื่อยางจักรยานของเพื่อนแตกก็ปะให้แต่เพื่อนต้องนำอุปกรณ์มาเอง ภายหลังเพื่อนๆ ที่มีจักรยานก็ปะยางเป็นทุกคน ต่อมาเมื่อโรงเรียนบ้านศาลาเข้าร่วมโครงการอนุรักษ์และพิทักษ์สิ่งแวดล้อมกับชาวบ้าน กลุ่มของเด็กชายสุพจน์ก็เข้าร่วมโครงการด้วย โครงการนี้ได้ประชุมร่วมกับชาวบ้านว่าในชุมชนควรอนุรักษ์และพิทักษ์สิ่งใด กิจกรรมการเดินทางด้วยจักรยานก็เป็นกิจกรรมหนึ่งของโครงการนี้ คือ เมื่อมีการพัฒนาและใช้แรงงานที่จุดใดในท้องถิ่น เด็กๆ ก็จะใช้จักรยานเป็นพาหนะในการเดินทางไปร่วมพัฒนาด้วย ปัจจุบันชุมชนบ้านสันเหมืองมีการจัดตั้งชมรม จักรยานขึ้นโดยได้รับความอนุเคราะห์จากนายสัจจา รักร่วม ให้สถานที่และกำลังขยายเครือข่ายให้ทั่วถึงทั้งตำบลคอนแก้ว โดยมีการจัดการบริหารส่วนตำบลคอนแก้วเป็นผู้ประสานงาน

กิจกรรมการเรียนรู้เรื่องการทำผลผลิตจากเนื้อหมูก็เป็นอีกกิจกรรมที่ชาวบ้านสันเหมืองและบ้านพระนอนมีส่วนร่วม จากการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับ จำสิบเอกรพันธ์ ศรีชนะ ประธานองค์การบริหารส่วนตำบลคอนแก้วและสมาชิกหลายท่าน ได้กล่าวว่า กิจกรรมนี้เกิดจากการประชุมประจำเดือนขององค์การบริหารส่วนตำบลคอนแก้ว ในที่ประชุมได้พูดคุยถึงการทำอาชีพเสริมในครอบครัว และสมาชิกหลายๆ ท่านก็เสนองานอาชีพอย่างหลากหลาย เช่น การทำดอกไม้จันทร์ การผลิตขนมอบแห้ง การทำหมอน การทำกุญเชียง การทำหมูหยอง เป็นต้น หลังจากนั้นได้มีการจัดลำดับความต้องการ ปรากฏว่าลำดับแรกๆ ที่จัดได้ คือ การทำหมอน การทำกุญเชียง การทำหมูหยอง ซึ่งใช้เนื้อหมูเป็นวัตถุดิบทั้งสิ้น นายทองคำ บุญสูง สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลคอนแก้วท่านหนึ่งเสนอให้รวมกิจกรรมที่ใช้วัตถุดิบจากเนื้อหมูเข้าด้วยกันและจะ

รับเป็นผู้ประสานหาวิทยากรมาสอนให้กับกลุ่มสนใจ เมื่อเป็นที่ตกลงกันแล้ว นายทองคำ ได้ไปติดต่อกับพัฒนากรจังหวัดเชียงใหม่ว่ามีที่ใดบ้างที่จะมีวิทยากรที่สามารถให้ความรู้เรื่องนี้ได้ พัฒนาการจังหวัดรับเป็นผู้ดำเนินการเรื่องนี้ให้ โดยเชิญวิทยากรจากสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดเชียงใหม่มาอบรมให้กับกลุ่มสนใจที่สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลคอนแก้ว ผู้สนใจที่เข้ารับการอบรมส่วนใหญ่เป็นกลุ่มแม่บ้านของทั้งสองชุมชน หลังจากได้รับการอบรมจนสามารถทำผลผลิตได้แล้วก็มีปัญหาใหม่เกิดขึ้นคือ ผลผลิตขายไม่ได้มีมากเกินความต้องการของชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลคอนแก้วก็ช่วยสร้างร้านค้าในลักษณะเป็นร้านขายของที่เป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชน ก็ช่วยแก้ปัญหาได้รับหนึ่ง ส่วนกิจกรรมอื่นๆ ขึ้นอยู่กับผู้สนใจ เช่น กลุ่มผู้อาวุโสของชุมชนบ้านสันเหมืองสนใจการทำดอกไม้จันทร์ นางมุก สุวรรณชมภู สมาชิกท่านหนึ่งของกลุ่มเล่าให้ฟังว่า การขายผลิตภัณฑ์ไม่มีปัญหาแต่ปัญหาอยู่ที่วัตถุดิบในการผลิต คือ กระจาด ได้มีการปรึกษากันภายในกลุ่มว่าจะแก้ปัญหาอย่างไร กลุ่มตกลงกันให้ไปติดต่อโรงเรียนว่ามีกระจาดเหลือใช้หรือไม่ถ้ามีจะขอบริจาค ซึ่งก็ได้รับความอนุเคราะห์เป็นอย่างดีจากทางโรงเรียน บ้านศาลา โดยโรงเรียนจัดเด็กที่เป็นเครือญาติของกลุ่มผู้อาวุโสเป็นผู้รวบรวมและนำส่ง เมื่อทางกลุ่มมีรายได้มากขึ้นก็ได้แบ่งให้เป็นทุนอาหารกลางวันสำหรับนักเรียน

กิจกรรมปรับภูมิทัศน์ริมแม่น้ำปิง กิจกรรมนี้แต่เดิมชุมชนบ้านสันเหมืองซึ่งมีพื้นที่ติดแม่น้ำได้ดำเนินการอยู่แล้ว แต่เป็นการดำเนินงานเฉพาะกลุ่มที่มีพื้นที่ติดแม่น้ำ จะมีเป็นครั้งคราวเท่านั้นที่เป็นกิจกรรมร่วมกันทั้งหมู่บ้าน เช่น การปรับพื้นที่ก่อนงานลอยกระทงของหมู่บ้าน กิจกรรมพัฒนาหมู่บ้านเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาฯ เป็นต้น ปัจจุบันชมรมผู้ประกอบการร้านค้าอาหารสถานบันเทิงริมแม่น้ำปิงในจังหวัดเชียงใหม่ ได้ขอเข้าร่วมอนุรักษ์แม่น้ำปิงกับคณะกรรมการหมู่บ้าน จากการสอบถามนายมานพ สุวรรณชมภูและคณะกรรมการหมู่บ้าน ได้กล่าวถึงกิจกรรมนี้ว่า ตั้งแต่ชมรมฯ เข้ามาร่วมด้วยมีการประชุมชี้แจงรายละเอียดกันชัดเจนขึ้น เช่น ค่าใช้จ่ายในกิจกรรมนี้ชมรมฯ จะเป็นผู้ออกให้ ชาวบ้านเป็นผู้ออกแรงและปฏิบัติ มีการปรับเปลี่ยนชื่อกิจกรรมเป็นโครงการกู่สายน้ำให้แม่น้ำปิง ซึ่งโครงการนี้ประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก ภูมิทัศน์ริมแม่น้ำในเขตรับผิดชอบของหมู่บ้านสันเหมืองเปลี่ยนไปมีความสวยงามเป็นระเบียบ นายมานพ เล่าให้ฟังว่าเขาได้รับข่าวว่าจะมีการนำเที่ยวโดยการล่องแพตามแม่น้ำปิง ขณะนี้กำลังอยู่ในระยะทำการสำรวจ ถ้าเป็นจริงเขาและ ชาวบ้านสันเหมืองจะร่วมกันสร้างร้านขายของที่ระลึกที่เป็นผลผลิตของชาวบ้านขึ้นที่ริมแม่น้ำด้วย จากการพูดคุยกับนางมุกดา รักร่วม สมาชิกกลุ่มแม่บ้านก็กล่าวว่าถ้าเป็นจริง คนก็ยินดีรับเป็นผู้ดูแลร้านค้านี้ให้ เพราะอาชีพที่ทำอยู่ใน

ปัจจุบันต้องเห็นดีเห็นอกกับการเดินทางไกล กลุ่มแม่บ้านจะร่วมกันทำผลิตภัณฑ์ส่งให้ร้านค้าของหมู่บ้าน

โครงการเฝ้าระวังยาเสพติดในชุมชนก็เป็นอีกกิจกรรมที่ชาวบ้านทั้งสองชุมชนมีส่วนร่วมจากการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้านทั้งสองชุมชน ได้กล่าวว่าโครงการนี้เกิดจากความห่วงใยลูกหลานของเขาวouldจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด เพราะในปัจจุบันการแพร่ระบาดของยาเสพติดเป็นไปอย่างรวดเร็ว ชาวบ้านที่เป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลคอนแก้วก็นำเรื่องนี้เข้าเป็นวาระการประชุมประจำเดือนขององค์การบริหารส่วนตำบลคอนแก้ว ที่ประชุมตกลงให้ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้รับผิดชอบ องค์การบริหารส่วนตำบลคอนแก้วเป็นผู้ประสานให้ นายมานพ สุวรรณชมภู ผู้ใหญ่บ้านสันเหมืองได้เรียกประชุมลูกบ้านในเรื่องนี้ผู้วิจัยได้ขอเข้าร่วมรับฟังด้วย ในที่ประชุมมีการแสดงความคิดเห็นอย่างหลากหลาย จากทั้งกลุ่มพ่อบ้านและแม่บ้าน เช่น กลุ่มพ่อบ้านเสนอว่าโรงเรียนที่ลูกหลานตนเรียนอยู่ต้องให้ความร่วมมือสอดส่องดูแลอย่างจริงจัง กลุ่มแม่บ้านก็เสนอว่าพ่อบ้านก็ต้องปฏิบัติตัวให้เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับลูกๆ ด้วย ส่วนทางกลุ่มผู้อาวุโสและกลุ่ม ชาวบ้านที่เป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลคอนแก้วเสนอว่าควรประสานกับสถานที่ตำรวจอำเภอแมริม ให้เพิ่มจุดตรวจในหมู่บ้านให้มากขึ้น นายสุพล สุวรรณชมภู ประธานกลุ่มหนุ่มสาวก็รับรองกับที่ประชุมว่าทางกลุ่มจะให้ความสำคัญกับกิจกรรมนี้เป็นอันดับแรก

อีกกิจกรรมซึ่งเป็นกิจกรรมที่เป็นสวัสดิการด้านสุขภาพ หน่วยงานท้องถิ่นก็ให้ความร่วมมือกับชุมชนเป็นอย่างดี ดังเช่น การจัดตั้งศูนย์แพทย์ชุมชนคอนแก้ว จากการบอกเล่าของจำสืบเอกราพันธ์ ศรีชนะ ประธานองค์การบริหารส่วนตำบลคอนแก้ว ได้เล่าให้ฟังว่าในการประชุมประจำเดือนขององค์การบริหารส่วนตำบลคอนแก้ว สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลคอนแก้วที่เป็นตัวแทนของแต่ละหมู่บ้าน เสนอว่าได้รับการปรับทุกข์จากผู้สูงอายุในหมู่บ้านของตนว่าไปติดต่อขอรับบริการด้านการตรวจรักษาจากโรงพยาบาลนครพิงค์ยุ่งยากมีขั้นตอนมาก รอนานในบางครั้งรอจนเป็นลม โรงพยาบาลนครพิงค์ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลคอนแก้วจึงร่วมกันตั้งศูนย์แพทย์ชุมชนคอนแก้ว โดยใช้สถานที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลคอนแก้วเป็นศูนย์ปฏิบัติการ มีการตกลงร่วมกันกับชาวบ้านในชุมชนต่างๆ ว่าศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อรองรับการให้บริการตรวจรักษาโรคทั่วไป แก่ประชาชนในเขตตำบลคอนแก้วและตำบลใกล้เคียง ทุกวันจันทร์ - ศุกร์ (เว้นวันหยุดราชการ) ผลของกิจกรรมนี้ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี

ชาวบ้านมาขอรับบริการค่อนข้างมาก โดยเฉพาะเด็กเล็กและผู้สูงอายุของชุมชนบ้านสันเหมือง
และบ้านพระนอน

3. ลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

การศึกษาในชุมชนแบบดั้งเดิมเป็นการเรียนรู้หรือการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่
ใน ชุมชน ชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง คือ เป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ ผู้ให้ก็คือ ผู้ใหญ่หรือผู้ที่มี
ความรู้ในเรื่องนั้นๆ ที่อาศัยอยู่ในชุมชน ผู้รับก็คือ เด็กที่เป็นลูกหลานของชาวบ้านในชุมชนนั้นๆ
การถ่ายทอดความรู้ข้ามชุมชนมีน้อยเนื่องจากสมัยก่อนการคมนาคมไม่สะดวก

การเรียนรู้ในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปมาก การเรียนรู้ในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นการเรียนรู้
ในระบบโรงเรียน นายกมล เรือนทอง กำนันตำบลคอนแก้ว กล่าวว่าโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในท้องถิ่น
และประชาชนในชุมชนทั้งสองหมู่บ้านเข้าไปใช้บริการได้แก่ โรงเรียนบ้านพระนอนและโรงเรียน
บ้านสาธา ซึ่งในปัจจุบันได้รับการพัฒนาให้ทันสมัยในเกือบทุกๆ ด้านจากหน่วยงานต้นสังกัด คือ
สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่

นายสุนันท์ ปัญญานาม ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านพระนอน กล่าวกับผู้วิจัยว่า
โรงเรียนบ้านพระนอน หมู่ที่ 5 ตำบลคอนแก้ว อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ได้ดำเนินการจัด
การเรียน การสอนเพื่อสนองนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ที่ได้
มอบหมายภารกิจตามนโยบาย 4 ประการคือ นโยบายด้านประกันโอกาส นโยบายด้านประกัน
คุณภาพการศึกษา นโยบายด้านประกันประสิทธิภาพทางการศึกษา และนโยบายด้านประกันความ
ปลอดภัย และทางโรงเรียนบ้านพระนอนได้ทำโครงการต่างๆ เพื่อพัฒนางานหลักทั้ง 6 งาน ที่
โรงเรียนได้ดำเนินการอยู่เป็นประจำคือ งานวิชาการ งานอาคารสถานที่ งานธุรการการเงิน งาน
ชุมชนสัมพันธ์ งานกิจกรรมนักเรียน และงานบุคลากร ซึ่งผลจากการดำเนินงานของโรงเรียนบ้าน
พระนอนที่ได้รับมี รางวัลรองชนะเลิศอันดับ 1 ห้องสมุดโรงเรียนดีเด่นระดับ สปอ.แมริม พ.ศ.
2535 รางวัลรองชนะเลิศอันดับ 1 งานอนามัยโรงเรียนดีเด่นของเขตปฏิบัติการที่ 2 พ.ศ. 2539
รางวัลรองชนะเลิศอันดับ 1 โรงเรียนดีเด่นด้านส่งเสริมสุขภาพนักเรียนระดับประถมศึกษา ระดับ
จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2539 รางวัลชนะเลิศงานอนามัยโรงเรียนดีเด่น ระดับอำเภอแมริม พ.ศ. 2539
รางวัลชนะเลิศโรงเรียนประถมศึกษาด้าน เฝ้าระวังทันตสุขภาพดีเด่นระดับอำเภอ พ.ศ. 2540 ได้
รับคัดเลือกจากสมาคมสร้างสรรค์ไทย กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและ

สิ่งแวดล้อม ให้เป็นโรงเรียนตัวอย่างด้านการติดตั้งถังดักไขมันที่ได้มาตรฐานและดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม

การดำเนินงานของโรงเรียนบ้านพระนอน มีการจัดทำแผนพัฒนาการประจำปี 2541 – 2542 ไว้อย่างชัดเจนโดยได้รับความร่วมมือจากคณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียน ซึ่งมีรายชื่อคณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียนบ้านพระนอนดังนี้

1. นายกมล	เรือนทอง	ประธานกรรมการ
2. จ.ส.อ.วรพันธ์	ศรีชนะ	กรรมการ
3. นายสมศักดิ์	บุญรัตน์	กรรมการ
4. นายคงดี	กันขวัง	กรรมการ
5. นางจันทร์ดา	เรือนทอง	กรรมการ
6. นางศรีรัตน์	บัวสุข	กรรมการ
7. นางศรีพรรณ	แสงอินทร์	กรรมการ
8. นางวิลา	สมทรัพย์	กรรมการ
9. นายแดง	บัวระวงศ์	กรรมการ
10. นางจันทร์นวล	อุศลปัทม์	กรรมการ
11. นางจันทร์จิรา	แก้วกัน	กรรมการ
12. นายสำรอง	สมบูรณ์ผล	กรรมการ
13. นายสุนันต์	ปัญญานาม	กรรมการ
14. นายมนตรี	สุนทรสวัสดิ์	กรรมการและเลขานุการ

คณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียนบ้านพระนอนชุดนี้ได้รับการเลือกตั้งโดยอัยยะระเบียบว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังรายละเอียดที่เกี่ยวข้องดังนี้

ข้อที่ 4 ในระเบียบนี้

“สถานศึกษา” หมายความว่า โรงเรียนของรัฐที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน แต่ไม่หมายรวมถึงสถานศึกษาที่จัดการศึกษาเฉพาะทาง

“คณะกรรมการ” หมายความว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

“กรรมการ” หมายความว่า กรรมการในคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ข้อที่ 5 ให้มีคณะกรรมการอย่างน้อยสถานศึกษาละเจ็ดคน แต่ไม่เกินสิบห้าคน ประกอบด้วย

1. “ผู้แทนผู้ปกครอง” ได้แก่ ผู้แทนของผู้ที่มีรายชื่อเป็นผู้ปกครองตามทะเบียนนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในสถานศึกษานั้น จำนวนไม่เกินสองคน
2. “ผู้แทนครู” ได้แก่ ผู้แทนของข้าราชการครูผู้ปฏิบัติการสอนและผู้ช่วยผู้บริหารสถานศึกษานั้น จำนวนไม่เกินสองคน
3. “ผู้แทนองค์กรชุมชน” ได้แก่ ผู้แทนของชมรม สมาคม มูลนิธิ องค์กรเอกชน หรือกลุ่มบุคคลในรูปอื่นใดที่ดำเนินกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของสาธารณะ และมีที่ตั้งอยู่ในเขตบริการของสถานศึกษานั้น จำนวนไม่เกินสองคน
4. “ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” ได้แก่ ผู้แทนของเทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล กรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบอื่น จำนวนไม่เกินสองคน
5. “ผู้แทนศิษย์เก่า” ได้แก่ ผู้แทนของสมาคมศิษย์เก่า ชมรมศิษย์เก่า หรือบุคคลที่เคยศึกษาจากสถานศึกษานั้น จำนวนไม่เกินสองคน
6. “ผู้ทรงคุณวุฒิ” ได้แก่ ผู้นำทางศาสนา ผู้ทรงภูมิปัญญาไทยในท้องถิ่น ข้าราชการบำนาญ ข้าราชการอื่นนอกสังกัดสถานศึกษา พนักงานรัฐวิสาหกิจ เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานอื่นของรัฐ เจ้าของหรือผู้บริหารสถานประกอบการทั้งในและนอกเขตบริการของสถานศึกษานั้น จำนวนไม่เกินสี่คน

ให้ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกรรมการและเลขานุการ และให้คณะกรรมการเลือกกรรมการ คนหนึ่งใน (1) (3) (4) (5) และ (6) เป็นประธานและอีกคนหนึ่งเป็นรองประธาน

ข้อที่ 7 การให้ได้ว่าซึ่งคณะกรรมการ ให้ดำเนินการดังนี้

1. ให้สถานศึกษาประกาศรับสมัครผู้แทนตามข้อ 5 (1) (2) (3) (4) และ(5)
2. ให้ผู้สมัครเข้ารับการคัดเลือกตามข้อ 7 (1) คัดเลือกกันเองให้เหลือเท่ากับจำนวนตามที่กำหนดไว้ในข้อ 6

3. ให้ผู้ได้รับการคัดเลือกตามข้อ 7 (2) และผู้บริหารสถานศึกษาเสนอรายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตามที่ตนเห็นสมควรจำนวนสองเท่าของจำนวนที่กำหนดไว้ในข้อ 6 และให้ประชุมคัดเลือกให้เหลือเท่ากับจำนวนตามที่กำหนดไว้ในข้อ 6

4. ให้ผู้บริหารสถานศึกษานำรายชื่อเสนอผู้บังคับบัญชาเหนือสถานศึกษาขึ้นไปหนึ่งระดับเป็นผู้ลงนามในการแต่งตั้งคณะกรรมการ

ข้อที่ 13 คณะกรรมการมีหน้าที่ ดังนี้

1. กำหนดนโยบาย และแผนพัฒนาของสถานศึกษา
2. ให้ความเห็นของแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา
3. ให้ความเห็นชอบในการจัดทำสาระหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของ

ท้องถิ่น

4. กำกับ และติดตามการดำเนินงานตามแผนของสถานศึกษา
5. ส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กทุกคนในเขตบริการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่าง

ทั่วถึงมีคุณภาพและได้มาตรฐาน

6. ส่งเสริมให้มีการพิทักษ์สิทธิเด็ก ดูแลเด็กพิการ เด็กด้อยโอกาส และเด็กที่มีความสามารถพิเศษให้ได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ

7. เสนอแนวทางและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไปของสถานศึกษา

8. ส่งเสริมให้มีการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา ตลอดจนวิทยากรภายนอกและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการของนักเรียนทุกด้าน รวมทั้งสืบสานจารีตประเพณี ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของชาติ

9. เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ตลอดจนประสานงานกับองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อให้สถานศึกษาเป็นแหล่งวิทยาการของชุมชนและมีส่วนในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น

10. ให้ความเห็นชอบรายงานผลการดำเนินงานประจำปีของสถานศึกษาก่อนเสนอต่อสาธารณชน

11. แต่งตั้งที่ปรึกษาและหรือคณะอนุกรรมการเพื่อการดำเนินงานตามระเบียบนี้ ตามที่เห็นสมควร

12. ปฏิบัติการอื่นตามที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงานต้นสังกัดของสถานศึกษานั้น
13. ให้มีการประชุมคณะกรรมการอย่างน้อยภาคเรียนละสองครั้ง

การดำเนินการประชุมคณะกรรมการ ให้เป็นไปตามระเบียบวิธีการที่คณะกรรมการกำหนดโดยให้มีกรรมการเข้าร่วมประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการที่มีอยู่ในขณะนั้น และให้มีผู้แทนของนักเรียนเข้าร่วมรับฟังและแสดงความคิดเห็นตามที่คณะกรรมการเห็นสมควรแล้วแต่กรณี

ในกรณีที่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิทธิประโยชน์ของนักเรียนโดยตรง ให้รับฟังความคิดเห็นของนักเรียนประกอบการพิจารณาของคณะกรรมการด้วย

ให้ผู้บริหารสถานศึกษารายงานผลการประชุมต่อผู้บังคับบัญชาเหนือขึ้นไปชั้นหนึ่งภายในสัปดาห์วันนับแต่วันที่มีประชุม

นายประจักษ์ จันทรโสภา อาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านศาลา กล่าวถึง โรงเรียนบ้านศาลา หมู่ที่ 3 ตำบลคอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ว่ามีการดำเนินการเรียนการสอนตามนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติอย่างเคร่งครัด เนื่องจากโรงเรียนได้รับคัดเลือกเป็นโรงเรียนนำร่องปฏิรูปการศึกษา ของสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอแม่ริม ปัจจุบันมีนักเรียนทั้งหมด 347 คน เปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล (3 ขวบ) ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนได้วางแผนดำเนินการพัฒนางานทั้ง 6 งานของโรงเรียนเพื่อให้สอดคล้องและรองรับกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการและบัญญัติ 10 ประการ โดยมีการวิเคราะห์จากสภาพเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน สภาพแวดล้อมอาคารสถานที่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการสอนการบริหารงานในโรงเรียน ดังนี้

1. งานวิชาการ

- 1.1 โครงการปรับปรุงห้องคอมพิวเตอร์
- 1.2 โครงการปรับปรุงห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์
- 1.3 โครงการปรับปรุงห้องสื่อการสอน

2. งานกิจการนักเรียน

- 2.1 โครงการจัดกิจกรรมสหกรณ์ร้านค้าในโรงเรียน
- 2.2 โครงการกิจกรรมออมทรัพย์นักเรียน

- 2.3 โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน
- 2.4 โครงการเสริมสร้างวินัยนักเรียน
- 2.5 โครงการอาหารกลางวัน
3. งานบุคลากร
 - 3.1 โครงการพัฒนาส่งเสริมความรู้ทางวิชาการของบุคลากร
4. งานธุรการ การเงิน พัสดุ
 - 4.1 โครงการพัฒนางานธุรการ การเงิน พัสดุ และข้อมูลสารสนเทศ
 - 4.2 โครงการจัดซื้อจัดจ้าง
5. งานอาคารสถานที่
 - 5.1 โครงการปรับปรุงห้องสมุดโรงเรียน
 - 5.2 โครงการต่อเติมอาคารเรียนชั้นล่างเพื่อจัดทำศูนย์เด็กเล็กก่อนประถมศึกษา
6. งานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
 - 6.1 โครงการประชาสัมพันธ์โรงเรียน

แผนพัฒนาการประจำปี 2541 – 2542 มีการวางแผนดำเนินงานไว้โดยได้รับความร่วมมือจากคณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียน ซึ่งมาจากการเลือกตั้งลักษณะเดียวกับคณะกรรมการของโรงเรียนบ้านพระนอน เช่นกัน ประกอบด้วยผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนธุรกิจ ผู้แทนครู และผู้บริหาร โรงเรียน ดังรายชื่อต่อไปนี้

1. นายทองคำ บุญสูง	ประธานกรรมการ
2. นายศรีหมื่น ทองพรหม	กรรมการ
3. นายสุทัศน์ บุญสูง	กรรมการ
4. นายดวงดี หล้ากดี	กรรมการ
5. นายราชันย์ บัวสุข	กรรมการ
6. นายคำปิ่น ทองพรหม	กรรมการ
7. นางศรีพรรณ เชื้อนคำ	กรรมการ
8. นายทองทัต ลัดดาพันธ์	กรรมการ
9. นายจรัส มุทุมล	กรรมการ
10. ค.ต.ธนิต ศรีประเสริฐ	กรรมการ

11. นางดารา ศิววงศ์	กรรมการ
12. นายประจักษ์ จันทโรสภา	กรรมการ
13. นายนิคม คำโพธิ์	กรรมการ
14. นางสาวนิตย์ ชัยนะ	กรรมการ
15. นายระพีพันธ์ สุวรรณรัช	กรรมการและเลขานุการ

ในการจัดการศึกษาปัจจุบันชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมจัดการศึกษาในขั้นตอนของกระบวนการจัดทำ ซึ่งวิเคราะห์ และสรุปขั้นตอนต่างๆ รวมทั้งปัจจัย เงื่อนไขที่เป็นตัวผลักดันให้ชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ดังต่อไปนี้

1. ขั้นตอนการแต่งตั้งคณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียน

เมื่อเริ่มมีการดำริที่จะปฏิรูปการศึกษาเนื่องจากสาเหตุหลายประการ ซึ่งสาเหตุหลักคือ ประชาชนคนไทยไม่ได้รับการพัฒนาในด้านของคุณภาพให้สูงขึ้น การพัฒนามุ่งแต่ความทันสมัย การศึกษาเป็นปัจจัยหนึ่งที่สามารถจะทำให้คนเราสามารถพัฒนาคุณภาพของตนเองให้ดีขึ้น แต่การศึกษานั้นต้องเป็นการศึกษาที่ทำให้คนเรา คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้ เป็นต้น

การจัดการศึกษาที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและเป็นที่ต้องการของชุมชนต้องเป็นการศึกษาที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาด้วย ในขั้นตอนของการดำเนินงานดังกล่าวของโรงเรียนบ้านพระนอนและโรงเรียนบ้านศาลา ผู้บริหารโรงเรียนทั้งสองโรงเรียนได้กล่าวว่าโรงเรียนทั้งสองได้แต่งตั้งคณะกรรมการในโรงเรียนขึ้นจำนวนหนึ่งเป็นคณะกรรมการสรรหาผู้ที่จะมาเป็นคณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียน ซึ่งคณะกรรมการสรรหาชุดนี้เป็นครูที่ทำหน้าที่หัวหน้ากลุ่มวิชาต่างๆ จำนวน 5 คน คณะกรรมการสรรหาชุดนี้ได้มีการดำเนินการดังต่อไปนี้ มีการประชุมปรึกษาตกลงดำเนินการสรรหาตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการการศึกษาพื้นฐาน ดังรายละเอียดที่กล่าวมาแล้ว แต่ก็มีข้อเสนอคุณสมบัติของคณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียนทั้งสองโรงเรียนเพิ่มเติม อาจารย์พรณี สุขชื่น คณะกรรมการสรรหาท่านหนึ่งของโรงเรียนบ้านพระนอน กล่าวว่าที่ประชุมได้เสนอเพิ่มเติมว่าบุคคลที่จะมาเป็นคณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียนบ้านพระนอนควรมีการศึกษาระดับปริญญาตรีและมีฐานะทางเศรษฐกิจดี เหตุผลที่คณะกรรมการสรรหาให้ไว้ก็คือเพื่อจะช่วยเหลือโรงเรียนได้อย่างเต็มที่ คณะกรรมการสรรหาของโรงเรียนบ้านศาลา อาจารย์เสาวนิตย์ ชัยนะ หนึ่งในคณะกรรมการสรรหาของโรงเรียน

เรียนได้กล่าวว่าที่ประชุมได้เสนอคุณสมบัติคณะกรรมการการศึกษาเพิ่มเติมก็คือ ควรเป็นผู้นำชุมชนหรือผู้นำกลุ่มและมีฐานะทางเศรษฐกิจดีด้วย เมื่อได้คุณสมบัติของผู้ที่จะมาเป็นคณะกรรมการการศึกษาแล้วทางโรงเรียนทั้งสองก็จัดให้มีการประชุมคัดเลือกตัวบุคคลที่จะมาเป็นคณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียนขึ้น เมื่อที่ประชุมตกลงคัดเลือกตัวบุคคลได้แล้ว ที่ประชุมได้นำผลของการประชุมเสนอให้ผู้บริหารแต่ละโรงเรียน หลังจากนั้นผู้บริหารโรงเรียนได้ออกหนังสือราชการเชิญบุคคลที่คณะกรรมการสรรหาแต่ละโรงเรียนได้คัดเลือกไว้มาเป็นคณะกรรมการการศึกษาของแต่ละโรงเรียน ซึ่งผู้บริหารทั้งสองโรงเรียนก็กล่าวว่าได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากตัวแทนชาวบ้านที่ได้รับเลือกให้เป็นคณะกรรมการการศึกษาของแต่ละโรงเรียน

จากการพูดคุยกับชาวบ้านที่ไม่มีส่วนร่วมในการคัดเลือกคณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียนทั้งสองกลับมีความเห็นว่า ที่คณะกรรมการสรรหาเสนอคุณสมบัติคณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียนทั้งสองว่าต้องเป็นผู้นำ การศึกษาสูง มีฐานะทางเศรษฐกิจดีนั้นเพราะทางโรงเรียนต้องการจะขอและใช้แรงงานชาวบ้านโดยผ่านผู้นำชุมชน ชาวบ้านส่วนใหญ่มีความคิดดังนี้ เนื่องจากกิจกรรมแต่ละครั้งที่โรงเรียนจัดขึ้นจะต้องขอให้ชาวบ้านช่วยเหลือ เช่นกรณี นายนิคม ซึ่งเป็นกรรมการการศึกษามาแล้ว 6 ปี กล่าวถึงประสบการณ์ที่เกี่ยวกับโรงเรียนและชุมชนว่าในเวลาปกติถ้าโรงเรียนไม่มีกิจกรรมพิเศษอะไรก็จะไม่ประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านทราบในเรื่องต่างๆ คณะครูก็สอนหนังสือไป ชาวบ้านก็ทำมาหากินของตนไปไม่เกี่ยวข้องกัน ทั้งๆ ที่ชาวบ้านมีความรู้ความสามารถในเรื่องนั้นๆ ดีกว่า ดังเช่นครูสมหมายที่สอนเรื่องการปลูกพืชผักสวนครัว ครูไม่เคยลงมือปลูกเองเลยซื้อจากตลาดเสมอ ก็ยังสอนได้ กิจกรรมที่ชาวบ้านได้รับเชิญให้เข้าร่วมกับทางโรงเรียนส่วนใหญ่จะมีลักษณะการขอใช้แรงงานและสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์เท่านั้น

จากเหตุผลที่คณะกรรมการสรรหาของทั้งสองโรงเรียนประชุมตกลงเพิ่มเติมคุณสมบัติของคณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียน ทำให้มองได้ว่าบุคลากรทางการศึกษายังให้ความสำคัญในเรื่องของงบประมาณสูงอยู่ หรือต้องการโอกาสในการเข้าถึงการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ของการศึกษาให้มากขึ้น ในกรณีของโรงเรียนบ้านพระนอนที่กำหนดว่าการศึกษาของคณะกรรมการ สถานศึกษาควรสูงถึงระดับปริญญาตรีนั้นก็เป็นการปิดกั้นชาวบ้าน ทำให้โอกาสที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชนลดน้อยลงอีกด้วย เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับการศึกษาภาคบังคับเท่านั้น ทำให้แสดงถึงการไม่เข้าใจเรื่องการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสรรหาอีกด้วย

คณะครูส่วนใหญ่ในโรงเรียนทั้งสองโรงก็มีความคิดเห็นในลักษณะเดียวกับ คณะกรรมการสรรหาเช่นกัน คือ ต้องการให้ชุมชนสนับสนุนการดำเนินงานในด้านงบประมาณ เป็นส่วนใหญ่เท่านั้น อาจารย์ทองพูน และอาจารย์บุญทอง ซึ่งเป็นหนึ่งในคณะกรรมการสรรหา ของโรงเรียนบ้านพระนอนและบ้านศาลา กล่าวว่า การจัดการศึกษาควรเป็นหน้าที่ของทางโรงเรียนมากกว่า ชุมชนน่าจะเป็นเพียงฝ่ายสนับสนุนและให้ความร่วมมือเท่านั้น การที่จะเชิญชาวบ้านเข้าร่วมประชุมเป็นเรื่องยุ่งยาก กระทบเวลาในการทำมาหากินของชาวบ้านอีกด้วย

จากเหตุผลที่เสนอมานี้ส่วนใหญ่ชี้ให้เห็นว่าคณะกรรมการสรรหาให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมน้อย เพราะไปให้ความสำคัญในเรื่องงบประมาณและต้องการครอบงำเป็นผู้จัดการศึกษาแต่ฝ่ายเดียวสูงมากเกินไป

2. ขั้้นประชุมเพื่อดำเนินการ

หลังจากได้แต่งตั้งคณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียนแล้ว พบว่า คณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียนและคณะครูของทั้งสองแห่งมีการประชุมปรึกษาหารือเพื่อตกลงเห็นชอบกับ แผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียนทั้งสองโรง มีการแต่งตั้งคณะกรรมการที่รับผิดชอบโครงการ ต่างๆ การใช้งบประมาณ และกำหนดระยะเวลาในการดำเนินงาน ช่วงเวลาในการประชุม คณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียนและคณะครูขึ้นอยู่กับโอกาสและความเหมาะสมของเวลา สาเหตุเนื่องมาจากไม่ได้กำหนดแผนปฏิบัติงานของคณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียนทั้งสอง โรงอย่างชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษร ส่วนชาวบ้านใน ชุมชนก็เข้ามามีส่วนร่วมน้อยมาก สาเหตุ มาจากทาง โรงเรียนไม่รู้ว่าจะเชิญคณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียนเข้ามาประชุมเมื่อไร อย่างไร ถ้าเชิญเข้ามาในขณะที่ทางโรงเรียนยังไม่พร้อม ก็จะเกิดปัญหาขึ้นได้ การดำเนินการจึงอยู่ ในลักษณะไม่เป็นทางการ เมื่อมีแนวทางชัดเจนเมื่อใดก็จะเชิญคณะกรรมการการศึกษาของ โรงเรียนเข้ามามีส่วนร่วม อาจารย์สุนันท์ และอาจารย์คารา ที่เป็นหนึ่งในคณะกรรมการการศึกษา ของโรงเรียนบ้านพระนอนและโรงเรียนบ้านศาลา กล่าวว่า สาเหตุที่โรงเรียนเชิญชาวบ้านโดย ผ่านคณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียนเข้ามามีส่วนร่วมน้อยมาก เพราะทางโรงเรียนมีแนวทาง ในการดำเนินงานที่ไม่ชัดเจน ไม่มี เอกภาพ เนื่องจากต้องปฏิบัติตามนโยบายของกรมซึ่งอยู่ใน ส่วนกลางเป็นสำคัญ

จากเหตุผลที่กล่าวมา แสดงให้เห็นถึงความไม่พร้อมและเข้าใจถึงความหมายของการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง คือ การจัดทำโครงการต่างๆ เพื่อการเรียนการสอนไม่ได้เกิดจากความต้องการของชุมชน แต่เป็นการวางแผนดำเนินงานของโรงเรียนเพื่อให้สอดคล้องและรองรับนโยบายของหน่วยเหนือ อีกสาเหตุที่คณะกรรมการของโรงเรียนทั้งสองโรงคิดอยู่เสมอก็คือ เมื่อโรงเรียนเชิญคณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียนหรือชาวบ้านมาประชุมแล้วไม่มีค่าตอบแทนให้เขา เพราะเมื่อทางโรงเรียนเชิญเขาเข้าร่วมประชุมแสดงว่าวันนั้นเขาต้องขาดรายได้จากการประกอบอาชีพของเขา และยิ่งถ้าเชิญเขาเข้าร่วมประชุมแล้วไม่ได้ทำอะไรให้เป็นชิ้นเป็นอันเลย ชาวบ้านอาจจะมีความคิดที่ไม่ดีต่อทางโรงเรียน ในโอกาสต่อไปก็จะไม่ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านเลยก็ได้ จากการสอบถามชาวบ้านในเรื่องนี้ ปรากฏว่า ถ้าเข้าร่วมประชุมโดยไม่มีค่าตอบแทนเลยส่วนใหญ่จะตอบว่าไม่อยากเข้าร่วมประชุมเพราะต้องเสียเวลาทำมาหากิน ไม่เหมือนกับคณะกรรมการที่มีเงินเดือนให้ประจำอยู่แล้ว ถึงเข้าประชุมด้วยก็ไม่ว่านำเสนอเรื่องอะไร

ในประเด็นนี้น่าจะเป็นอีกเหตุผล ที่ทำให้ทางโรงเรียนถือเป็นเหตุผลในการที่จะเชิญคณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียนหรือชาวบ้านเข้าร่วมประชุมน้อยครั้งไป ในขณะที่ชาวบ้านยังมองขั้นตอนของการประชุมเพื่อดำเนินการเป็นหน้าที่ของทางโรงเรียนที่จะปรึกษาหารือแบ่งงานกันเอง ดังคำกล่าวของคณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียนท่านหนึ่ง กล่าวว่า เมื่อโรงเรียนมีแผนปฏิบัติการแล้ว เอาชาวบ้านไปประชุมคงจะไม่ได้อะไร นอกจากเสียเวลา เพราะถึงอย่างไรชาวบ้านก็เห็นด้วยกับ ผู้นำที่ได้รับเลือกให้เป็นคณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียน คือส่วนใหญ่ชาวบ้านไม่ต้องการที่จะมีความคิดเห็นขัดแย้งกับผู้นำโดยไม่จำเป็น โดยเฉพาะผู้นำหรือผู้ที่มิบทบาทภายในชุมชนของตน ชาวบ้านมักจะเชื่อและมองตัวเองเป็นผู้ตามอยู่เสมอ เช่น ถ้าผู้ปกครองนักเรียนท่านใดขาดการประชุมในวันที่โรงเรียนเปิดหรือปิดภาคเรียน หรือวันที่ต้องประชุมในเรื่องการจัดงานของโรงเรียน เมื่อทางโรงเรียนสั่งหรือขอความร่วมมือในเรื่องอะไรก็ตามก็จะทำตามในสิ่งนั้นให้กับทางโรงเรียน เหมือนผู้ที่เข้าร่วมประชุมทุกอย่างเช่นกัน จากการสอบถามชาวบ้านในชุมชนทั้งสองว่า ถ้าทางโรงเรียนต้องการให้เข้าร่วมประชุม เพื่อให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับภูมิปัญญาดั้งเดิมที่มีอยู่ในชุมชนของตนจะเข้าร่วมหรือไม่ คำตอบส่วนใหญ่ที่ได้บอกว่า ถ้าว่างจากการประกอบอาชีพหรือว่างเว้นจากการทำงานอื่น ก็อาจจะเข้าร่วมถ้าหากทางโรงเรียนเชิญมา แสดงว่าชาวบ้านมีความยินดีที่จะเข้าร่วมกับทางโรงเรียนถ้าหากว่างจากการทำงานของตนเองและได้รับเชิญจากทางโรงเรียน รายละเอียดในส่วนนี้น่าจะเป็นคำตอบได้ว่าทำ

ไม่โรงเรียนจึงเชิญคณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียนหรือชาวบ้านเข้าร่วมประชุมน้อยไป ซึ่งตรงกับข้อมูลของทางโรงเรียนที่ว่าทางโรงเรียนไม่พร้อม แนวการดำเนินงานก็ยังไม่ชัดเจน

สรุปได้ว่าจากความคิดเห็นของคณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียนและชาวบ้าน ทั้งสองชุมชนที่ได้เสนอมานี้ โรงเรียนมีมุมมองว่าชาวบ้านเป็นเพียงผู้ที่จะต้องคอยสนับสนุนในกิจกรรมต่างๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้น เท่านั้น ซึ่งในทางตรงข้ามทางโรงเรียนน่าจะปรับเปลี่ยนทัศนคติที่มีต่อชาวบ้านเสียใหม่ เพราะชาวบ้านมีคุณค่าและรอบรู้ในสิ่งที่ป็นวิถีชีวิตของเขาดีกว่าใคร และทางโรงเรียนอาจจะไม่สามารถเรียนรู้ได้ลึกซึ้งเท่า ดังนั้นถ้าต้องการที่จะให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมก็ควรจะต้องเป็นการเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ให้ชาวบ้านได้พัฒนาขีดความสามารถในด้านต่างๆ ได้ โดยให้มีความหมายมากกว่าการร่วมแรง ร่วมบริจาคในด้านต่างๆ มาเป็นการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติการ ตลอดจนร่วมควบคุม ตรวจสอบกิจกรรมต่างๆ ในโรงเรียนให้มากยิ่งขึ้น

โดยเฉพาะในขั้นตอนการประชุมเพื่อดำเนินการยิ่งควรจะต้องให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมเป็นอย่างมาก เพราะจะเป็นการส่งเสริมให้ชาวบ้านได้เห็นรูปแบบและวิธีการทำงานแบบมีส่วนร่วม ซึ่งจะส่งผลให้ชาวบ้านกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ร่วมกัน คณะครู ทำให้มีประสบการณ์เพิ่มมากขึ้นอีกด้วย

3. ขั้นสำรวจเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเป็นข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษา

ภายหลังจากที่มีการประชุมระหว่างคณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียนกับคณะครูแล้ว พบว่ามีการขยายแนวคิดเข้าสู่ชุมชนทั้งสอง จากการสัมภาษณ์ นายสำรอง สมบูรณ์ชล ชาวบ้านพระนอนและนายสัจจ รักร่วม ชาวบ้านสันเหมือง ได้กล่าวว่าการขยายแนวคิดเข้าสู่ชุมชนทั้งสองนี้มีมานานแล้ว โดยทางอ้อมคือ มีคณะครูบางส่วนที่เป็นคนในชุมชนและอาศัยอยู่ในชุมชนทั้งสองได้พูดคุยกับชาวบ้านในชุมชนทั้งสองเกี่ยวกับความต้องการและปัญหาการศึกษาของบุตรหลานของชาวบ้านใน ชุมชน ปัญหาในการประกอบอาชีพโดยทั่วๆ ไป รวมทั้งข้อเสนอแนะที่อยากให้โรงเรียนเข้าไปช่วย เป็นต้น นายสำรอง สมบูรณ์ชลและนายสัจจ รักร่วม ยังได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมว่า ชาวบ้านใน ชุมชนมีส่วนร่วม แต่อยู่ในลักษณะเป็นผู้ให้ข้อมูลในระหว่างที่คณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียนและคณะครูของทั้งสองโรงเรียนทำการสำรวจเก็บรวบรวมข้อมูล แต่ชาวบ้านไม่ได้เป็นผู้ลงมือสำรวจเอง สาเหตุที่ชาวบ้านมีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้ เพราะทางคณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียนและคณะครูมีความเห็นว่า ชาวบ้านรู้เรื่องนี้ดีและ

เป็นเรื่องที่ชาวบ้านปฏิบัติอยู่เป็นประจำในวิถีชีวิตของเขาอยู่แล้ว จึงควรจะต้องรู้สภาพปัญหาและความต้องการมากกว่าใคร หากไม่ให้มีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้แล้ว ขั้นตอนอื่นๆ ที่จะมีต่อไปก็อาจจะเกิดปัญหาขึ้นได้ เพราะในขั้นตอนนี้เป็นการออกไปพบชาวบ้าน ไม่น่าจะไปสร้างปัญหาให้กับชาวบ้านมากนัก อีกทั้งจะทำให้ทราบปัญหาความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง ถ้าจะอาศัยเฉพาะความคิดเห็นของทางโรงเรียนเท่านั้นอาจจะไม่ตรงกับชาวบ้านก็ได้ เพราะวิถีชีวิตของครูเป็นวิถีชีวิตของข้าราชการ

จากการสอบถามคณะกรรมการที่เป็นผู้สำรวจเก็บรวบรวมข้อมูลปรากฏว่าชาวบ้านมีความสนใจที่จะพูดคุยในเรื่องของภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชนของคนมาก เพราะเขามีความรู้สึกว่า ภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนกำลังจะหมดไปจากชุมชน เด็กๆ ในปัจจุบันและผู้ใหญ่บางส่วนก็ไม่ให้ความสนใจ และมองว่าคำตอบแทนที่ได้ด้าเกินไปเมื่อเทียบกับอาชีพอื่น โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับ การเป็นลูกจ้างในโรงงานนิคมอุตสาหกรรม และทรัพยากรในท้องถิ่น โดยเฉพาะที่ดินมีการเปลี่ยนมือไป

ส่วนเด็กในชุมชนที่ผู้วิจัยสามารถติดต่อพูดคุยได้ก็บอกว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือการเรียนรู้แบบดั้งเดิมที่มีอยู่เป็นเรื่องที่ไม่น่าสนใจ lắm อยากเรียนภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาญี่ปุ่นมากกว่าเวลาไปทำงานก็จะได้อ่านออกเขียนได้บ้าง

จากรายละเอียดทั้งหมดสะท้อนให้เห็นได้ว่า การจัดการศึกษาต้องคำนึงถึงปัญหาและความต้องการของชุมชน โรงเรียนต้องให้ชาวบ้านในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมให้ข้อมูล ข้อคิดเห็นต่างๆ กับทางโรงเรียน เพราะจะได้เป็นแนวทางในการตัดสินใจดำเนินงานต่างๆ ต่อไป ดังคำกล่าวของ นายกมล เรือนทอง ประธานกรรมการการศึกษาของโรงเรียนบ้านพระนอนและนายทองคำ บุญสูง ประธานคณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียนบ้านศาลา ที่ว่า คณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียนและคณะครูของทั้งสองควรจะต้องปฏิบัติในขั้นตอนการสำรวจเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเป็น ข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษาอย่างจริงจัง เพราะจะทำให้โรงเรียนมีข้อมูลในเรื่องนี้อย่างเพียงพอและจะเป็นประโยชน์อย่างมากในการตัดสินใจดำเนินงานต่อไป

แต่ชาวบ้านกลับมีความคิดเห็นที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมให้ข้อมูล เพราะรู้จักกับคณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียนและคณะครูเป็นการส่วนตัว ชาวบ้านบางคนไม่รู้ด้วยว่าผู้นำของตนเป็นคณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียนและยังไม่รู้ด้วยซ้ำไปว่าครูในโรงเรียนที่ถูกหลานของตนเรียนอยู่มีกี่คน เช่น นายมี ที่ปลูกบ้านอยู่ติดกับวัดพระนอน กล่าวว่า ตนอยู่ที่หมู่บ้านนี้นานแล้วแต่ไม่เคยรู้จักกับครูในโรงเรียนบ้านพระนอนเลยสักคนเดียว โรงเรียนไม่เคยมา

ประชาสัมพันธ์ในเรื่องใดกับตนเอง ตนเองจะทราบข่าวคราวบางอย่างของโรงเรียนก็ต่อเมื่อได้พูดคุยกับเพื่อนบ้านเท่านั้น ซึ่งต่างกับนางอุ่นเรือน ซึ่งคณะครูของโรงเรียนบ้านพระนอนมักจะแวะเวียนไปพบปะอยู่เสมอ จึงรู้เรื่องต่างๆของทางโรงเรียนดีกว่าผู้อื่น เนื่องจากบุตรสาวของนางอุ่นเรือน เคยมาฝึกประสบการณ์ที่โรงเรียนก่อนการเรียนจบหลักสูตร และตัวนางอุ่นเรือนเองก็เคยเข้ามาช่วยประกอบอาหารกลางวันให้นักเรียนด้วย ชาวบ้านถึงจะมีการศึกษาน้อย แต่ความสามารถไม่ได้ขึ้นอยู่กับการศึกษาเพียงอย่างเดียว และความสามารถจะถูกนำมาใช้ก็ต่อเมื่อคนๆ นั้นมีความเชื่อมั่นและไม่ดูถูกความสามารถของตนเองเท่านั้น สิ่งสำคัญโรงเรียนในฐานะองค์กรของรัฐจะอย่างไรจึงจะทำให้ชาวบ้านมีความเชื่อมั่นในตนเองมีโอกาสใช้และพัฒนาความสามารถที่มีอยู่แล้วพัฒนาตนเองและชุมชนของตนได้

4. ขั้นตอนกำหนดหลักการ จุดมุ่งหมาย เนื้อหา

จากการสอบถามผู้บริหารโรงเรียนทั้งสองกล่าวว่า การดำเนินงานในขั้นตอนนี้ทางโรงเรียนเป็นผู้ตัดสินใจเอง แต่ก็เป็นการตัดสินใจที่อาศัยข้อมูลที่ชาวบ้านในชุมชนทั้งสองเสนอแนะเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจ โดยคณะครูปรึกษากันเองอย่างไม่เป็นทางการ ชาวบ้านในชุมชนทั้งสองมีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้ เพียงแต่ได้มีโอกาสเสนอแนะให้ข้อมูลผ่านคณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียนและคณะครูในขั้นตอนกำหนดหลักการ จุดมุ่งหมาย เนื้อหา เท่านั้น และคณะครูในโรงเรียนก็กล่าวกับผู้วิจัยว่าการดำเนินงานในเรื่องที่สำคัญที่มีผลกระทบต่อโรงเรียนและตัวครู ไม่ว่าจะเป็นระยะสั้นหรือยาวก็ตาม ส่วนใหญ่การตัดสินใจมักจะขึ้นอยู่กับคณะครูเสมอ ชาวบ้านจะได้รับทราบก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้นๆ ได้ดำเนินการไปแล้ว

จากการสอบถามชาวบ้านเรื่องนี้ ซึ่งมี นายสำรอง สมบูรณ์ชล และนางมุกด์ สุวรรณขมภู ซึ่งเป็นผู้อาวุโสที่ชาวบ้านยอมรับเล่าให้ฟังว่า การตัดสินใจกำหนดหลักการ จุดมุ่งหมายและเนื้อหา ควรเป็นหน้าที่ของทางโรงเรียน ในเมื่อทางโรงเรียนได้สำรวจรวบรวมข้อมูลทุกอย่างไปจากชาวบ้านแล้ว ไม่น่าจะต้องให้ชาวบ้านเข้าร่วมตัดสินใจ เพราะถ้าชาวบ้านตัดสินใจไม่ตรงกับที่ทางโรงเรียนต้องการและเตรียมจะจัดทำอยู่แล้ว การดำเนินงานของโรงเรียนก็จะเกิดปัญหายุ่งยากขึ้นได้ ชาวบ้านไม่มีความรู้ความสามารถและการศึกษาน้อย การตัดสินใจในขั้นตอนนี้ต้องใช้ความรู้ความสามารถและประสบการณ์มาก กิจกรรมที่ร่วมกับทางโรงเรียนบ่อยที่สุดคือ การร่วมมือช่วยพัฒนาสภาพแวดล้อมในโรงเรียน นางอ่อนและนางศรีซึ่งเป็นสมาชิกของกลุ่มแม่บ้านในทั้งสองชุมชนได้เล่าให้ฟังว่า ตนเองและผู้ปกครองนักเรียนคนอื่นๆ ส่วนใหญ่ได้รับ

เชิญให้เข้าประชุมเพื่อรับทราบการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ของโรงเรียนเท่านั้น กิจกรรมที่ร่วมบ่อยมากที่สุดคือ การช่วยพัฒนาสภาพแวดล้อมในโรงเรียนและประกอบอาหารกลางวันให้กับนักเรียนเท่านั้น ส่วนเรื่องงบประมาณในการจัดซื้อ จัดหา ไม่ได้รับทราบ จะได้รับทราบก็ต่อเมื่ออยู่ในลักษณะการขอให้ร่วมบริจาค จากสาเหตุนี้จึงทำให้ชาวบ้านในชุมชนทั้งสองมองว่าเป็นอุปสรรคขัดขวางการเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้ และคณะครูก็คิดว่าตนเองเป็นคนท้องถิ่น รู้สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนดีอยู่แล้ว จึงน่าจะสามารรถตัดสินใจแทนชาวบ้านได้ แต่ในลักษณะการตัดสินใจอย่างนี้ทางโรงเรียนไม่ควรตัดสินใจหรือทำอะไรแทนชาวบ้าน โดยคิดว่าความต้องการของโรงเรียนคือ ความต้องการของชาวบ้านในชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่

จากรายละเอียดที่ได้กล่าวไปแล้วทำให้สงสัยว่าการจัดการศึกษาจะเป็นความต้องการอย่างแท้จริงของชุมชนหรือไม่ เพราะขัดกับหลักการมีส่วนร่วมอย่างชัดเจน ชาวบ้านเข้ามาร่วมในขั้นตอนนี้มีน้อยมาก เนื่องจากสาเหตุเพียงเพราะคณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียนและคณะครู บางส่วนคิดว่าตนเป็นคนในท้องถิ่นสามารถที่จะรู้สภาพปัญหาความต้องการของชาวบ้านในชุมชนได้ดีเช่นกัน จึงตัดสินใจแทนได้โดยอาศัยเพียงข้อมูลที่ชาวบ้านเสนอแนะเท่านั้น

5. ขั้นตอนกำหนดความเหมาะสมของผู้เรียน

ในกระบวนการนี้จากการสอบถามผู้บริหาร คณะครูและคณะกรรมการการศึกษาของทั้งสองโรงเรียน ได้กล่าวว่า ชาวบ้านในชุมชนทั้งสองไม่ได้มีส่วนร่วมโดยตรงเป็นแต่เพียงผู้เสนอแนะให้ข้อมูลเท่านั้น เนื่องจากหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง, 2533) ได้กำหนดโครงสร้างมวลประสบการณ์ที่จัดให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้มี 5 กลุ่มไว้แล้วไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้ นอกจากกลุ่มที่ 5 จากการสอบถามคณะครูอาจารย์ในโรงเรียนทั้งสองโรงปรากฏว่าโรงเรียนไม่สามารถจัดกิจกรรมได้หลากหลายเนื่องจากข้อจำกัดทางความรู้ความสามารถของคณะครูอาจารย์ในโรงเรียน ประกอบกับบางกิจกรรมต้องใช้เวลาในการดำเนินการมาก

รายละเอียดของกลุ่มต่างๆ ตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง, 2533) มีดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มทักษะที่เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ประกอบด้วย ภาษาไทยและคณิตศาสตร์

กลุ่มที่ 2 กลุ่มเสริมสร้างประสบการณ์ชีวิต ว่าด้วยกระบวนการแก้ไขปัญหาของชีวิตและสังคม โดยเน้นทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์เพื่อความดำรงอยู่และการดำเนินชีวิตที่ดี

กลุ่มที่ 3 กลุ่มเสริมสร้างลักษณะนิสัย ว่าด้วยกิจกรรมที่เกี่ยวกับการสร้างเสริม นิสัย ค่านิยม เจตคติและพฤติกรรม เพื่อนำไปสู่การมีบุคลิกภาพที่ดี

กลุ่มที่ 4 กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ ว่าด้วยประสบการณ์ทั่วไปในการทำงาน และความรู้พื้นฐานในการประกอบอาชีพ

กลุ่มที่ 5 กลุ่มประสบการณ์พิเศษ ว่าด้วยกิจกรรมตามความสนใจของผู้เรียน

สำหรับกลุ่มประสบการณ์พิเศษ ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 - 6 โรงเรียนอาจเลือก จัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความรู้และทักษะในกลุ่มประสบการณ์ทั้ง 4 หรือเลือกจัดกิจกรรมอื่นๆ ตามความสนใจของผู้เรียน เช่น ภาษาอังกฤษเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน ทั้งนี้อาจเลือกจัดหลายๆ กิจกรรมก็ได้จากโครงสร้างของหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง, 2533) ที่ โรงเรียนยึดถือปฏิบัติอยู่ จึงทำให้ประชาชนในชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในชั้นตอนนี้ได้น้อยมาก

จากการสัมภาษณ์คณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียนทั้งสองโดยเฉพาะนายภมร เรือนทองและนายทองคำ บุญสูง ซึ่งเป็นประธานคณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียนทั้งสอง ได้ กล่าวว่า ตนและชาวบ้านก็ไม่เข้าใจในหลักสูตรของการเรียนอย่างแท้จริงเพียงแค่ได้รับคำสั่งจาก ทางโรงเรียนว่าไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้เพราะเป็นข้อกำหนดของทางราชการ ซึ่งตนก็ยังซักถาม ผู้บริหารทั้งสองโรงเรียนว่าทำไมโรงเรียนไม่จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นขึ้นใช้ในโรงเรียน ก็ได้รับคำตอบ เพียงว่าคณะครูในโรงเรียนทั้งสองไม่มีความพร้อมที่จะจัดทำได้และถึงจะทำได้ก็อาจจะส่งผลให้ ลูกหลานของชาวบ้านในชุมชนมีโอกาสในการเรียนต่อในระดับสูงน้อยลง เพราะหลักสูตรท้องถิ่น ส่วนใหญ่ไม่เน้นเนื้อหาทางวิชาการ เน้นหนักทางปฏิบัติมากกว่า แต่ก็รับคำว่าจะพยายามนำเข้าไป สอดแทรกในแต่ละกลุ่มวิชา

จากรายละเอียดที่กล่าวมาเมื่อวิเคราะห์ดูแล้วทำให้เห็นได้ว่าผู้บริหารและคณะครูใน โรงเรียนทั้งสองก็ยังไม่ชัดเจนในเรื่องหลักสูตร ยังยึดติดอยู่ว่าการเรียนการสอนต้องเน้นหนักทาง เนื้อหาวิชาการจึงจะสามารถทำให้นักเรียนได้เรียนต่อในระดับสูงได้ต่อไป

6. ขั้นสร้างรายละเอียดของเนื้อหา

จากการสัมภาษณ์คณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียนและคณะครูในโรงเรียนทั้ง สองได้กล่าวว่า การดำเนินการในชั้นตอนนี้ทางโรงเรียนและชาวบ้านในชุมชนทั้งสองได้จัดทำขึ้น

โดยคำนึงถึงความสอดคล้องสภาพปัญหาและความต้องการของชาวบ้านในชุมชน จึงดำเนินการดังต่อไปนี้

คณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียน คณะครูและชาวบ้านที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้รู้ของชุมชน มีการประชุมปรึกษาหารือเกี่ยวกับรายละเอียดของเนื้อหาว่าควรมีอะไรบ้าง เรียนรู้เมื่อใดเรียนรู้อย่างไร ใช้วัสดุอุปกรณ์อะไรบ้าง แต่ละขั้นตอนใช้เวลาเท่าไร เพื่อความสะดวกในการเตรียมอุปกรณ์และประมาณเวลาที่ใช้ในการเรียนรู้

จากการสอบถามชาวบ้านที่เป็นผู้รู้ คือ นายสืบและนายประสาน พบว่า ชาวบ้านในชุมชนทั้งสองมีส่วนร่วมในการประชุมให้ข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะเพื่อการตัดสินใจในการสร้างเนื้อหาเพราะทางโรงเรียนมีความคิดเห็นและยอมรับว่า ชาวบ้านในชุมชนเป็นผู้มีความรู้ความสามารถจริง เช่น รายละเอียดของเนื้อหาในกิจกรรมอ้อมทรัพย์นักเรียนและสหกรณ์ร้านค้าในโรงเรียนของโรงเรียนบ้านศาลา นายประสาน วิทยากรพิเศษของโครงการนี้กล่าวถึงสาเหตุที่ตนได้รับการยอมรับจากคณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียนและคณะครู เพราะตนประกอบอาชีพเปิดร้านขายของชำและก็สามารถสร้างฐานะของครอบครัวให้ดีขึ้นได้จนได้รับการยอมรับจากชาวบ้านให้เป็นประธานกลุ่มอ้อมทรัพย์ของหมู่บ้านอีกด้วย และนายสืบ ชาวบ้านพระนอน ซึ่งเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขของหมู่บ้าน ได้รับการยอมรับให้เป็นผู้มีส่วนร่วมในการสร้างรายละเอียดของเนื้อหาในโครงการป้องกันและควบคุมไข้เลือดออกในโรงเรียน นอกจากจะเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถเป็นที่ยอมรับของชาวบ้านในชุมชนทั้งสองแล้ว จากการสอบถามชาวบ้านในชุมชนยังปรากฏอีกว่า บุคคลทั้งสองเป็นผู้ที่มีความสนใจในกิจกรรมต่างๆ ที่มีในชุมชนและโรงเรียนมาอย่างต่อเนื่อง เวลาที่มีกิจกรรมอะไรในชุมชน บุคคลทั้งสองจะเข้าร่วมเป็นประจำ

จากการสัมภาษณ์นายสืบและนายประสานทั้งสองคนกล่าวว่า ที่ปฏิบัติงานเช่นนี้เพราะเห็นกับหมู่บ้านและตนก็อยู่กับหมู่บ้านมานาน ถ้าไม่มีผู้ใดรับดำเนินการก็จะเกิดความเสียหายกับหมู่บ้านได้ ประกอบกับตนก็ประกอบอาชีพอยู่ในหมู่บ้าน

ครูอาจารย์บางส่วนให้เหตุผลของการเชิญบุคคลทั้งสองเข้าร่วมเพราะไม่รู้จะเชิญใคร เนื่องจากระบบการจัดข้อมูลสารสนเทศต่างๆ ของโรงเรียนไม่มีบุคลากรมาทำหน้าที่รวบรวมข้อมูลและจัดระบบ จึงขาดข้อมูลด้านสารสนเทศที่จะช่วยในการตัดสินใจ ข้อมูลส่วนใหญ่มักจะ เป็นข้อมูลเฉพาะที่ทางคณะครูคิดขึ้นเอง ดังนั้นการเชิญชาวบ้านเข้าร่วมกิจกรรมแต่ละกิจกรรมของทางโรงเรียน ส่วนใหญ่จะพิจารณาคัดเลือกจากบุคคลที่ใกล้ชิดหรือรู้จักสนิทสนมกับคณะครู เป็นปัจจัยแรก ซึ่งไม่เฉพาะแต่กรณีเท่านั้น การแต่งตั้งคณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียนทั้ง

สองโรง การเชิญเป็นวิทยากร รวมถึงการขอแรงงานเพื่อช่วยพัฒนาโรงเรียน มักจะบอกกล่าวหรือเชิญชาวบ้านที่โรงเรียนรู้จักสนิทสนมก่อน ดังเช่น กรณีของนางอุ่นเรือน ที่รู้จักสนิทสนมกับคณะครูในโรงเรียนบ้านพระนอน ดังนั้นข้อจำกัดดังกล่าวและการได้รู้จักกับคณะครูจึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านในชุมชนทั้งสองมีโอกาสดำเนินการมีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้

จากข้อมูลดังที่ได้กล่าวมาแล้ว จึงเป็นเหตุผลในการตัดสินใจให้ชาวบ้านเข้าร่วมประชุมของทางโรงเรียน เพื่อให้ข้อเสนอแนะและรายละเอียดของเนื้อหา ส่วนมุมมองของชาวบ้านมีบางประเด็นที่สอดคล้องกัน เช่น การรู้จักกับคณะครูในโรงเรียนทำให้มีโอกาสที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมได้ การเป็นคนที่น่าสนใจในกิจกรรมของโรงเรียนและชุมชนตลอดเวลาที่สามารถที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมได้ เช่นกัน แต่ที่สำคัญที่สุดคือโอกาสที่จะเข้ามามีส่วนร่วม ถ้าทางโรงเรียนไม่เชิญหรือไม่เปิดโอกาสให้ ชาวบ้านก็จะเข้ามามีส่วนร่วมด้วยยาก

สิ่งที่เป็นสาเหตุหลักที่ชาวบ้านมองว่าตนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้เพราะทางโรงเรียนให้โอกาสและสิ่งที่เสริมให้ชาวบ้านในชุมชนทั้งสองตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วมก็คือ การเกรงว่าภูมิปัญญาดั้งเดิมที่เหลือนอยู่จะสูญหายไปพร้อมกับผู้รู้

จากการสอบถามผู้ที่ออกไปประกอบอาชีพนอกชุมชนทั้งสอง ส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่ารายได้ที่ได้รับภายหลังการเรียนรู้อาชีพภูมิปัญญาดั้งเดิมไม่พอใช้จ่าย เช่น นายเชาว์ ที่มาขอเรียนรู้เรื่องการทำพลูกับพระณรงค์ กล่าวว่า ทำพลูขายเป็นอาชีพหลักไม่พอกิน จึงต้องกลับไปทำสวนผลไม้ที่อำเภอฝาง แต่ก็ยังทำพลูเป็นอาชีพเสริมอยู่

การเป็นผู้นำกลุ่มออมทรัพย์ของนายประสาน ก็เป็นอีกปัจจัยที่ทำให้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมประชุมกับคณะครูได้ เพราะวัฒนธรรมของชาวบ้านในชนบทไม่ว่าจะมีกิจกรรมอะไรก็ตามมักจะให้ผู้นำเป็นคนออกหน้าก่อนเสมอ จากที่กล่าวมาจะพบได้ว่าการเป็นผู้นำกลุ่มของชาวบ้านไม่ว่าด้านใดก็ตามจะทำให้มีสิทธิพิเศษตามมา ซึ่งส่งผลให้ชาวบ้านทั่วไปมองตนเองว่าเป็นคนไม่มีความสามารถที่จะเป็นตัวแทนทำอะไรได้ จะต้องพึ่งคนอื่นอยู่เสมอ จึงส่งผลให้ไม่มีโอกาสที่จะพัฒนาตนเองเลย

การได้รับคำแนะนำจากบุคคลอื่นให้มาเชิญเข้าร่วม ก็เป็นอีกโอกาสหนึ่งที่ชาวบ้านจะมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมได้ดังคำกล่าวของนายสืบ ว่าตนได้เสนอให้คณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียนบ้านพระนอนให้เชิญนายมีดบาดคอนแก้วเข้าร่วมประชุมพิจารณา การสร้างรายละเอียดเนื้อหาของโครงการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกภายในโรงเรียน ด้วยเหตุผลนี้จึงนับได้ว่าการได้รับคำแนะนำจากผู้อื่นก็สามารถส่งผลให้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมได้เช่นกัน

ทั้งๆ ที่ไม่เคยคิดที่จะเข้าร่วมแต่เมื่อได้รับการเสนอตัวหรือเรียกร้องจากเพื่อนบ้าน ก็ไม่อาจขัดเจตนารมณ์ได้จึงยอมเข้ามามีส่วนร่วมด้วย ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยที่ปรัชญา เวสารัชช์ (2528) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบทว่า สาเหตุที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชนบท เพราะได้รับคำแนะนำหรือชักชวนจากเพื่อนบ้าน

7. ขึ้นวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของเนื้อหา

จากการสัมภาษณ์นายกมล เรือนทองและนายมานพ สุวรรณชมภู ผู้นำของทั้งสองชุมชนพบว่าคณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียนทั้งสองและชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมประชุมวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของเนื้อหา เพราะทางโรงเรียนเปิดโอกาสให้โดยประชาสัมพันธ้อย่างทั่วถึงในทั้งสองชุมชน และทางโรงเรียนก็มีความคิดเห็นว่า ชาวบ้านมีความรู้ความสามารถจริง

วิธีการดำเนินงาน คณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียนและชาวบ้านทั้งสองชุมชนได้แบ่งความรับผิดชอบในการวิเคราะห์ให้แต่ละคนช่วยกัน เช่น จุดประสงค์การเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนการสอนให้คณะครูและชาวบ้านเป็นผู้วิเคราะห์ความเป็นไปได้

จากคำกล่าวของนายประธาน ชาวบ้านสันเหมือง หมู่ที่ 7 ซึ่งมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของเนื้อหาโครงการสหกรณ์ร้านค้าในโรงเรียนของโรงเรียนบ้านศาลาว่า เนื้อหาที่ร่วมวิเคราะห์มีความเป็นไปได้สูง และยังเสนอแนะเพิ่มเติมว่า ประเภทสินค้าที่จะนำเข้ามาในโครงการควรเป็นสินค้าที่ใช้ในชีวิตประจำวันและราคาไม่สูงนักเท่านั้น ที่ประชุมก็ยอมรับ

จากการพูดคุยกับผู้บริหารทั้งสองโรงเรียนพบว่า การดำเนินงานหรือกระทำกิจกรรมใดๆ ของโรงเรียน ถ้ามีการประชาสัมพันธุ์ให้ชาวบ้านได้รับรู้อย่างทั่วถึงแล้ว ก็จะได้รับ การตอบสนองเป็นอย่างดี ทำให้เห็นได้ว่าชาวบ้านมีความยินดีที่โรงเรียนให้โอกาสและยังต้องการที่จะมีส่วนร่วมกับทางโรงเรียน

จึงสามารถสรุปได้ว่าการดำเนินกิจกรรมใดก็ตามถ้าคณะบุคคลที่ดำเนินกิจกรรมร่วมกันนั้นมีความเข้าใจกัน ให้เกียรติกันและดำเนินกิจกรรมกันมาอย่างต่อเนื่องก็สามารถส่งผลให้กิจกรรมนั้นดำเนินการไปสู่ความสำเร็จได้

8. ขึ้นนำเนื้อหาไปใช้

การนำเนื้อหาไปใช้ เป็นกระบวนการเกิดขึ้นหลังจากได้ประชุมแบ่งงานและหน้าที่กันเป็นที่เรียบร้อยแล้ว โดยนำไปสอดคล้องในกลุ่มวิชาต่างๆ ทั้ง 5 กลุ่ม เช่น เนื้อหาในโครงการ

สหกรณ์ในโรงเรียนของโรงเรียนบ้านศาลาได้นำไปสอดแทรกในกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ แต่เวลาทำกิจกรรมก็นำไปสอดแทรกอยู่กับกลุ่มประสบการณ์พิเศษ

จากการสัมภาษณ์ประธานคณะกรรมการศึกษาของโรงเรียนทั้งสองพบว่า ชาวบ้านมีส่วนร่วมโดยการรับเชิญเป็นวิทยากรเพื่อสอนนักเรียนเกี่ยวกับกิจกรรมออมทรัพย์และสหกรณ์ ร้านค้าในโรงเรียนบ้านศาลา ซึ่งทางโรงเรียนให้ความสำคัญเห็นว่าเป็นพระนายประธาน เป็นผู้ประกอบการ ที่มีความรู้ความสามารถในการค้าขายเป็นอย่างดี และลูกนายประธานก็เรียนอยู่ที่โรงเรียนบ้านศาลาอีกด้วย จากการสัมภาษณ์ครูที่รับผิดชอบกิจกรรมสหกรณ์ ร้านค้าในโรงเรียน ให้ความสำคัญเห็นว่าการเชิญนายประธาน เข้ามาร่วมในกิจกรรมนี้ของทางโรงเรียน ส่วนใหญ่จะเป็นช่วงของการฝึกปฏิบัติซึ่งต้องใช้ทักษะความชำนาญอย่างมากและคณะครูในโรงเรียนไม่มีทักษะในด้านนี้

จากคำกล่าวของนายประธานที่เข้ามามีส่วนร่วมเป็นวิทยากร เนื่องจากทางโรงเรียนเชิญจึงมีโอกาสดำเนินการมีส่วนร่วมสาธิตให้กับนักเรียน ที่ผ่านมาก็ได้เข้าร่วมกิจกรรมกับทางโรงเรียนเพราะทางโรงเรียนไม่เชิญ ดังนั้นการที่โรงเรียนเชิญชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม จึงทำให้ชาวบ้านมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมเป็นวิทยากรในขั้นตอนการนำเนื้อหาไปใช้ นอกจากเหตุผลที่ชาวบ้านคิดว่าทางโรงเรียนให้โอกาสเชิญตนเองเข้ามามีส่วนร่วมแล้ว แต่นายชมซึ่งเป็นชาวบ้านอีกคนหนึ่งร่วมเป็นวิทยากร มีความเห็นที่แตกต่างออกไปอีกว่ามันเป็นเรื่องง่ายที่ตนจะปฏิบัติ เพราะตนปฏิบัติเป็นประจำอยู่แล้วในวิถีชีวิตประจำวัน หากเป็นเรื่องอื่นที่ยากกว่านี้โรงเรียนคงไม่เชิญให้มาสาธิต

ดังนั้นการที่ชาวบ้านสามารถเข้ามามีส่วนร่วมกับทางโรงเรียนโดยการรับเชิญเป็นวิทยากรเพราะว่าทางโรงเรียนให้โอกาสและชาวบ้านก็มีความรู้ความสามารถในเรื่องนั้นๆ อย่างแท้จริงจนเป็นที่ยอมรับของทางโรงเรียน

สรุป

ชาวบ้านในชุมชนทั้งสองเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชนทุกขั้นตอน แต่ลักษณะการมีส่วนร่วมจะครอบคลุมสอดคล้องตามปรัชญาการมีส่วนร่วมหรือไม่ขึ้นอยู่กับปัจจัย เงื่อนไขต่างๆ ที่มีอยู่

4. ปัจจัย และเงื่อนไขที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน

การกระบวนการจัดการศึกษาของชุมชน ชาวบ้านสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ในขั้นตอนต่างๆ ดังที่ได้นำเสนอไปแล้ว ปัจจัย และเงื่อนไขต่างๆ ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน ตามที่ผู้ศึกษากำหนดไว้ว่าจะศึกษา มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน

1. ความรู้ความเข้าใจในเรื่องการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน

ข้อมูลจากการคัดเลือกคณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียน จะเห็นได้ว่าทางโรงเรียนจัดตั้งคณะกรรมการสรรหาขึ้นมาชุดหนึ่งโดยคณะกรรมการชุดนี้ไม่มีชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมเลย นอกจากคณะครูเท่านั้น สาเหตุน่าจะมาจากทางโรงเรียนไม่เข้าใจในเรื่องการมีส่วนร่วม

แต่จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารกลับเข้าใจและทราบดีว่าการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาต้องให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อให้ตรงกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนโดยใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น เพื่อประโยชน์ทางการศึกษาให้มากขึ้น แต่ทางโรงเรียนกลับไม่แต่งตั้งให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมต่างๆ ที่เป็นโอกาสที่ดีที่จะให้ชาวบ้านมีโอกาสและรับทราบเจตนารมณ์ของการจัดการศึกษา โรงเรียนมองว่าถ้าชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมน้อยเท่าใดจะทำให้ การดำเนินงานเป็นไปด้วยความสะดวกรวดเร็ว เพราะชาวบ้านมีความรู้น้อยคงจะช่วยอะไรไม่ได้มาก นอกจากจะให้ความช่วยเหลือในด้านการเตรียมหรือสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์เท่านั้น

จากคำกล่าวของชาวบ้านที่กล่าวว่า คนมีความเห็นว่าตนเองไม่มีความรู้ความสามารถที่จะเข้ามามีส่วนร่วมได้ แต่ยินดีที่จะให้ความร่วมมือถ้าทางโรงเรียนร้องขอมา ถ้าพิจารณากิจกรรมที่เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชาวบ้าน ส่วนใหญ่โรงเรียนจะเปิดโอกาสในชาวบ้านใน ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะหรือมีความหมายจำกัดอยู่เพียงแค่การให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุนให้ความร่วมมือหรือปฏิบัติตามความต้องการของโรงเรียน ซึ่งตรงกับที่ สุนทร สุนันท์ชัย (2530) เสนอไว้ว่าชาวบ้านมักจะถูกดึงให้เข้าร่วมกิจกรรมที่ทางโรงเรียนคิดวางแผนไว้แล้วและกิจกรรม ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่ต้องอาศัยความร่วมมือหรือทรัพยากรจากชุมชน จึงจำเป็นต้องให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน

จากการสัมภาษณ์คณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียนทั้งสองโรงเรียน ได้กล่าวว่า ลักษณะที่เข้ามามีส่วนร่วมส่วนใหญ่จะเป็นการเข้ามาให้ความร่วมมือมากกว่าการเข้าร่วมคิด ร่วมวางแผน เพราะจากที่ผ่านมามีโรงเรียนต้องการความร่วมมือจากชุมชนเท่านั้น ชาวบ้านถึงจะมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมและส่วนใหญ่ก็ถูกชี้นำจากทางโรงเรียน ชาวบ้านเพียงแค่ปฏิบัติตามที่ขอ เท่านั้น

ถ้าพิจารณาถึงลักษณะการเข้ามามีส่วนร่วมแล้ว จึงไม่น่าจะเป็นปัจจัยผลักดันการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชนได้มากนัก เพราะทั้งสองฝ่ายมีความเข้าใจเรื่องการมีส่วนร่วมไม่ตรงกันและยังมองการมีส่วนร่วมเป็นเพียงการให้ความร่วมมือ ชาวบ้านควรจะต้องมีส่วนร่วมในระดับที่มีความหมายมากกว่าการร่วมแรง ร่วมบริจาค คือต้องร่วมคิด ร่วมตัดสินใจในการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการทางการศึกษาของชุมชนด้วย การมีส่วนร่วมนั้นจะต้องเปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่แรกเริ่มจนกระทั่งจบโครงการ โดยขั้นตอนต่างๆ นั้นประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมคิด วิเคราะห์ วางแผน และตัดสินใจด้วยตนเอง เพื่อจะได้ปฏิบัติหรือควบคุมสิ่งต่างๆ นั้นด้วยตัวของชาวบ้านเอง กล่าวโดยสรุปก็คือ เป็นการระดมความร่วมมือจากชุมชนเพื่อเข้ามาช่วยเสริมในส่วนที่รัฐยังขาดแคลนในด้านต่างๆ รวมถึงการศึกษา

2. การเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน

ในปัจจุบันรัฐบาลมีนโยบายเน้นเรื่องการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่น ซึ่งนับได้ว่าเป็นพื้นฐานของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา แต่โรงเรียนก็ยังมีสภาพการบริหารงานที่ยึดตนเองเป็นหลัก เพราะผู้ที่ปฏิบัติงานอยู่ในโรงเรียนมีมุมมองหรือความเข้าใจในเรื่องของการมีส่วนร่วมไม่ถูกต้อง

คณะครูในโรงเรียนทั้งสองโรงเรียนกล่าวกับผู้วิจัยว่า ทางโรงเรียนเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา แต่จากเหตุผลที่นำเสนอมาหลายประการ เช่น หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2523 (ฉบับปรับปรุง 2533) ซึ่งเป็นหลักสูตรที่โรงเรียนทั้งสองโรงเรียนยึดถือปฏิบัติอยู่ ทำให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมได้ไม่ทุกขั้นตอน ความจริงส่วนใหญ่การจัดการศึกษาในโรงเรียนจะเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเฉพาะในเรื่องการให้ความช่วยเหลือด้านวัสดุอุปกรณ์และแรงงานเท่านั้น นอกจากนี้โรงเรียนก็ต้องเปลี่ยนหนังสือแบบเรียนใหม่เพื่อให้เหมาะสมกับหลักสูตร ซึ่งสร้างปัญหาให้ผู้ปกครองนักเรียนและคณะครูเป็นอย่างมาก เพราะหนังสือมีน้อยแจกให้ไม่ทั่วถึง ครูบางท่านก็ยังไม่ เข้าใจเกี่ยวกับการนำไปใช้เพราะการเรียนการ

สอนต้องแตกต่างไปจากเดิม ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนต่ำลง ทำให้โรงเรียนต้องให้ความสำคัญกับวิธีการสอนและเนื้อหาในกลุ่มวิชาที่เป็นวิชาการมากกว่ากลุ่มการงานอาชีพ

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียนทั้งสองโรง กล่าวว่า การดำเนินงานของโรงเรียนยังคงต้องเน้นภาระด้านการสอนให้บรรลุเป้าหมายของหลักสูตรที่กรมวิชาการปรับปรุงให้โรงเรียนนำมาใช้และต้องจัดให้มีหลักฐานต่างๆ ในการปฏิบัติงานเพื่อรับการตรวจเยี่ยมเป็นหลัก โรงเรียนจึงไม่จำเป็นต้องเน้นในเรื่องการมีส่วนร่วมมากนัก จึงส่งผลให้โอกาสที่ชาวบ้านจะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแทบจะไม่มีเลย

การบริหารงานของโรงเรียนทั้งสองโรงมีการจัดทำแผนการบริหารของโรงเรียนอย่างชัดเจน แต่การปฏิบัติจริงไม่ได้ดำเนินการตามแผนที่จัดทำขึ้นอย่างจริงจังหรือไม่ปฏิบัติตามเลย การจัดทำแผนส่วนใหญ่ก็เป็นการลอกแผนของปีที่ผ่านมา มายืดกระบวนการบริหารเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการดำเนินงานในโรงเรียนน้อยมาก

สภาพการดำเนินงานที่กล่าวมาแล้วคงจะปฏิเสธไม่ได้ว่าเป็นผลมาจากสภาพการศึกษาโดยรวมของชาติ เพราะเท่าที่เป็นมาระบบการบริหารงานการศึกษาของประเทศเข้าลักษณะรวมอำนาจ ถึงแม้ต่อมารัฐบาลจะส่งเสริมหรือมีนโยบายในเรื่องการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นก็ตาม

จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านส่วนใหญ่กล่าวว่า การจัดการศึกษาเป็นเรื่องไกลตัว ประกอบกับชาวบ้านในชุมชนทั้งสองมีลักษณะนิสัยที่ไม่ค่อยชอบแสดงความคิดเห็นหรือเข้าไปเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ไกลตัว แม้แต่ผู้นำชุมชนหรือผู้ที่มิบทบาทในชุมชนก็มักจะปฏิบัติตามคำสั่งเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยขาดความรู้ความเข้าใจในบทบาทของตนเองจนละเลยไม่เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่างๆ ทางการศึกษา มีชาวบ้านบางส่วนที่เห็นวิธีการดำเนินงานของโรงเรียนที่เน้นในด้านวิชาชีพ ก็บ่นว่า “ส่งลูกมาเรียนหนังสือไม่ใช่ส่งมาทำงาน”

3. ความต้องการหรือความสนใจที่อยากจะมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนทั้งสอง นางมุด สุวรรณชมภู ผู้อาวุโสชุมชนบ้านสันเหมืองและนายสำรอง สมบูรณ์ชล ผู้อาวุโสชุมชนบ้านพระนอน ปรากฏว่า ความต้องการหรือความสนใจที่อยากจะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชนเป็นปัจจัย ที่ส่งผลให้ชุมชนมีความต้องการจะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา คือ ชุมชนให้ความสำคัญกับความรู้ในเรื่อง

ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพของตนมากอยู่แล้ว ถ้าได้รับโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ก็จะเต็มใจเข้าร่วมด้วย เพราะประชาชนทราบดีว่าการศึกษาสามารถเป็นส่วนช่วยเสริมการประกอบอาชีพของเขาได้ เมื่อมีเงื่อนไขที่เหมาะสม เช่น มีเวลาว่าง มีความรู้ความสามารถ สิ่งสำคัญประชาชนในชุมชนต้องการจะเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการจัดการศึกษาเพราะต้องการให้เนื้อหาที่จัดทำตรงกับสภาพปัญหาและความต้องการของตน แต่ถ้าโรงเรียนไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนก็อาจจะไม่มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมเช่นกัน

ทำให้มองเห็นความต้องการหรือความสนใจของชาวบ้านที่ต้องการจะเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการจัดการศึกษาเพื่อให้เนื้อหาสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน เพราะเรื่องที่ต้องการให้นำเข้ามาจัดการเรียนการสอนนั้นเป็นภูมิปัญญาที่มีอยู่ดั้งเดิม และก็ยังใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นอีกด้วย ฉะนั้นความต้องการในเรื่องนี้จึงส่งผลให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษากับทางโรงเรียน

หากวิเคราะห์จากเหตุผลที่นำเสนอมาแล้ว ขั้นตอนสร้างรายละเอียดของเนื้อหาชาวบ้านในชุมชนทั้งสองให้ความสำคัญภูมิปัญญาดั้งเดิมเป็นอย่างมาก ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ อรทัย อาจอ่ำ ที่ศึกษาตัวแปรที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการจัดตั้งสหกรณ์เคหสถานชุมชนเชิงกึ่ง เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนได้เป็นผลสำเร็จว่าเป็นเพราะความต้องการในหลักประกันของชาวชุมชน ดังนั้นการที่ชาวบ้านที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน ให้เหตุผลว่าต้องการอนุรักษ์ภูมิปัญญาดั้งเดิมก็เพื่อเป็นหลักประกันให้กับชุมชน เพื่อลูกหลานจะได้มีงานทำเป็นอาชีพเสริม ไม่ต้องอพยพย้ายถิ่นไปหางานทำในถิ่นที่เจริญกว่าดังเช่นในปัจจุบัน

เงื่อนไขที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน

เงื่อนไขที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ว่าจะศึกษา มีดังต่อไปนี้

1. การได้รับโอกาสในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาของชุมชน

ถ้าพิจารณาถึงเงื่อนไขการได้รับโอกาสในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาของชุมชนนั้นว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะถ้าโรงเรียนไม่เปิดโอกาสให้ชาวบ้านก็ไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ ถึงจะมีความพร้อมก็ตาม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 การประชาสัมพันธ์ การประชาสัมพันธ์นับว่ามีส่วนสำคัญในการที่ชุมชนจะมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา แต่การประชาสัมพันธ์ของทางโรงเรียนไม่

ควรจะเป็นไปเพื่อประโยชน์ในการขอความช่วยเหลือในด้านแรงงานหรือทรัพยากรจากชุมชนเท่านั้น เพราะจะทำให้เกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อการประชาสัมพันธ์ของโรงเรียน และส่งผลทำให้ชาวบ้านในชุมชนไม่สนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การประชาสัมพันธ์ที่ดีควรเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชุมชนในทุกๆ ด้าน มีความต่อเนื่องอย่างสม่ำเสมอ สร้างความเข้าใจต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้เกิดขึ้นในชุมชน

1.2 ความรู้ความสามารถในเรื่องภูมิปัญญาดั้งเดิมของชาวบ้านในชุมชน จากขั้นตอนการมีส่วนร่วมการจัดการศึกษาของชุมชนที่ได้นำเสนอมานั้น จะพบได้ว่าความรู้ความสามารถของชาวบ้านในชุมชนสามารถส่งผลให้ชาวบ้านในชุมชนมีโอกาสดำเนินการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของตนถึง 5 ขั้นตอน โดยเฉพาะขั้นตอนการสร้างรายละเอียดของเนื้อหา ขั้นตอนวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของเนื้อหา ซึ่งถ้าอาศัยคณะครูในโรงเรียนเพียงอย่างเดียว ก็จะมีปัญหาเกิดขึ้นได้ เพราะในบางขั้นตอนต้องพึ่งชาวบ้านในการฝึกปฏิบัติคือการฝึกปฏิบัติบางอย่างต้องอาศัยผู้ที่มีทักษะเฉพาะทางเป็นพิเศษ จึงจะถ่ายทอดให้ได้ เช่น นางจันทร์สม ปัญญานาม ซึ่งเป็นศิลปินแห่งชาติปี 2539 สาขาศิลปะการแสดงเพลงพื้นบ้านขับซอ นายสุรพล อยู่คำ ผู้มีความรู้ความสามารถในการผลิตดอกไม้ไฟ นางสมศรี ชื่นชม เจ้าของสวนดอกดาวเรือง บุคลากรที่กล่าวมาทั้งหมดมีโอกาสดำเนินการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน เนื่องจากมีความรู้ความสามารถเป็นที่ยอมรับของชุมชน

1.3 ความสนิทสนมกับครู การมีความสนิทสนมกับคณะครูนับว่าเป็นเงื่อนไขหนึ่งที่สามารถส่งผลให้ชาวบ้านมีโอกาสดำเนินการมีส่วนร่วมกับทางโรงเรียนในการจัดการศึกษาได้ ทั้งคณะกรรมการการศึกษา คณะครูและชาวบ้านให้เหตุผลที่สอดคล้องกันว่า สาเหตุที่มีส่วนร่วมกันจัดการศึกษาก็เพราะมีความสนิทสนมกัน ส่วนใหญ่ในการพิจารณาบุคคลเข้าร่วม กิจกรรมกับทางโรงเรียนก็จะพิจารณาคนที่รู้จักกับคณะครูเป็นเหตุผลหลัก ไม่ว่าจะเป็นเชิญเข้าร่วมในโครงการอาหารกลางวัน การเชิญเพื่อจัดกิจกรรมของโรงเรียน การขอแรงงานช่วยพัฒนาโรงเรียน ก็มักจะบอกกล่าวกันในกลุ่มบุคคลที่รู้จักกับคณะครูก่อนเสมอ

1.4 บุคคลอื่นแนะนำ การแนะนำจากบุคคลอื่นก็เป็นอีกเงื่อนไขหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านได้มีโอกาสได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ในขั้นตอนของการดำเนินงานต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วนั้น จากการศึกษาได้พบว่า การให้ข้อมูลหรือข้อเสนอแนะของประชาชนทั้งสองชุมชนมีปะปนอยู่ทุกขั้นตอน และในการได้รับข้อมูลส่วนใหญ่ก็เป็นการได้รับข้อมูลจากผู้ใกล้ชิดก่อนเป็นอันดับแรก และจึงจะนำไปสู่ผู้ที่มีความรู้ความสามารถอย่างแท้จริงอีกต่อไป โดยวิธีการบอก

กล่าวแนะนำกันเป็นทอดๆ ซึ่งตรงกับผลการศึกษาของ วิลเลียม ลีดเคอร์ ที่ว่าบุคคลจะเข้าร่วมกิจกรรมใดๆ จะต้องได้รับการแนะนำ การสนับสนุนแล้วจึงจะตัดสินใจเข้าร่วม เช่นเดียวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เมื่อได้รับการแนะนำหรือการชักชวนจากเพื่อนบ้านหรือบุคลากรของโรงเรียนแล้วจึงจะตัดสินใจเข้าไปมีส่วนร่วม

2. ศักยภาพของประชาชนและองค์กรในท้องถิ่น

ถ้าหากพิจารณาถึงระดับการศึกษาและฐานะทางเศรษฐกิจแล้วจะพบว่า ชาวบ้านในชุมชนทั้งสองมีฐานะยากจนและสถานะทางการศึกษาก็ต่ำอีกด้วย เพราะส่วนใหญ่จบการศึกษาเพียงการศึกษาคณะบังคับ ดังนั้นโรงเรียนทั้งสอง โรงเรียนมองชาวบ้านในชุมชนทั้งสองเป็นผู้ที่ไม่สามารถจะเข้ามาช่วยเหลือในเรื่องการจัดการศึกษาได้ และการทำงานในบางเรื่องชาวบ้านก็ขาดการเรียนรู้และพัฒนาขีดความสามารถของตนเองให้เป็นที่ยอมรับของผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะกับโรงเรียนเพื่อให้ โรงเรียนเกิดความเชื่อมั่นในการที่จะเชิญให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ดังนั้นการเข้ามามีส่วนร่วมส่วนใหญ่จึงถูกกำหนดให้เป็นผู้ตามและผู้ใช้แรงงานในกิจกรรมต่างๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วม เท่านั้น

จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านในชุมชนทั้งสองปรากฏว่า ศักยภาพของประชาชนและองค์กรในท้องถิ่นก็เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยพบว่าชาวบ้านในชุมชนทั้งสองส่วนใหญ่ไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพราะประเมินศักยภาพของตนเองต่ำกว่าความเป็นจริง มีความคิดเห็นว่าตนเองมีความรู้ความสามารถน้อย การจัดการศึกษาเป็นเรื่องใหญ่ ไกลตัวต้องใช้ความรู้ความสามารถสูง จะรู้เฉพาะเรื่องหนึ่งเรื่องใดเป็นการไม่เพียงพอต่อองค์ประกอบต่างๆ หลายอย่าง ในอดีตที่ผ่านมาชาวบ้านในชุมชนทั้งสองจะมีโอกาสเข้ามามี ส่วนร่วมเฉพาะเรื่องที่ไม่สำคัญมากนักหรือเรื่องที่ไม่ต้องใช้ความรู้ความสามารถสูง เช่น การร่วมพัฒนาสิ่งแวดล้อม ร่วมบริจาคเงินสิ่งของต่างๆ เป็นต้น ทำให้ชาวบ้านทั้งสองชุมชนมีความเคยชินกับวิถีการปฏิบัตินี้ ซึ่งส่งผลให้ประชาชนในชุมชนทั้งสองมีการพัฒนาศักยภาพของตนเองได้ไม่เต็มที่

3. การสนับสนุนจากรัฐและองค์กรภายนอก

เงื่อนไขนี้ก็เป็นอีกเงื่อนไขที่จะทำให้ชาวบ้านมีหรือไม่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน โดยเฉพาะถ้าทางโรงเรียนขาดการสนับสนุนส่งเสริมให้ชาวบ้านอยากเข้าร่วม

และจะเห็นความสำคัญของชาวบ้านก็ต่อเมื่อต้องการจะขอและใช้แรงงานจากชาวบ้าน หากไม่มีกิจกรรมที่ต้องการความช่วยเหลือจากชาวบ้านแล้วก็ไม่มีเหตุผลแพร่ประชาสัมพันธ์เลย

จากการสัมภาษณ์คณะครูส่วนใหญ่กล่าวว่า การมีปฏิสัมพันธ์กับชาวบ้านเป็นไปตามบทบาทหน้าที่มากกว่าจะประชาสัมพันธ์ความเป็นไปของโรงเรียนในทุกๆ ด้านให้ชาวบ้านในชุมชนทราบ ไม่เฉพาะแต่กิจกรรมที่คาดหวังว่าจะให้ชาวบ้านช่วยเหลือเท่านั้น การวางแผนปฏิบัติงานก็ให้ความสำคัญในเรื่องการส่งเสริมอย่างมาก รวมถึงเรื่องเกี่ยวกับการเรียนการสอนโรงเรียน และชาวบ้านไม่เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วม เช่น การจัดการเรียนการสอน มีหลายกลุ่มวิชาที่สามารถเชิญผู้รู้ในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมได้ เช่น กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ เพราะเนื้อหาวิชาในกลุ่มเหล่านี้ต้องเรียนรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชุมชนหลายเรื่อง เช่น สิ่งที่อยู่รอบตัวเรา การปกครองในท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน ตลอดจนงานอาชีพที่มีในชุมชน ดังนั้นถ้าทางโรงเรียนเห็นความสำคัญของการส่งเสริมสนับสนุนให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแล้ว ควรจะต้องเชิญผู้รู้ในชุมชนที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวมาเป็นวิทยากรให้ความรู้

ในส่วนของคณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียนและชาวบ้าน ก็ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมน้อย เช่นกัน เพราะการเชิญประชุมในแต่ละครั้งมักจะขาดการประชุม โดยอ้างว่าไม่มีเวลา ต้องทำงานประจำอยู่เสมอ เมื่อทั้งสองฝ่ายไม่เห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมต่างคนต่างอยู่ ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชาวบ้านจึงเป็นความสัมพันธ์ตามหน้าที่เท่านั้น

จากการสัมภาษณ์ผู้นำท้องถิ่นและผู้เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนทั้งสองปรากฏว่า การสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐและองค์กรภายนอกก็เป็นเงื่อนไขที่ชาวบ้านในชุมชนจะเข้าหรือไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ถ้าหน่วยงานของรัฐและองค์กรต่างๆ ไม่ได้ให้การส่งเสริมสนับสนุนให้ชาวบ้านในชุมชนอยากเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยเฉพาะทางโรงเรียนซึ่งจะให้ความสำคัญสนับสนุนชุมชนให้ร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่จะเป็นงานประเพณี วันสำคัญทางศาสนา แต่ในส่วนที่เป็นการส่งเสริมความร่วมมือทางวิชาการเกือบจะไม่มีอยู่ในแผนปฏิบัติงานเลย ทั้งที่การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนซึ่งมีอยู่หลายกลุ่มวิชาสามารถเชิญผู้รู้ในท้องถิ่นมาเป็นวิทยากรร่วมได้ เช่น กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ เมื่อโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาน้อย จึงส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเป็นความสัมพันธ์ตามหน้าที่เท่านั้น แต่ก็มีปัจจัยเสริมที่สามารถ

จะทำให้งานสามารถดำเนินไปได้ก็คือ ความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างบุคลากรในโรงเรียนกับประชาชนในชุมชนทั้งสอง

4. ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานที่มีการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนกับชุมชน

ความสัมพันธ์ระหว่างกันก็เป็นอีกเงื่อนไขหนึ่งที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพราะถ้าโรงเรียนทั้งสองโรงเรียนและชาวบ้านเข้าใจกันและร่วมกันดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ความสัมพันธ์ต้องราบรื่น ไม่มีอุปสรรค ถ้าความสัมพันธ์ที่กล่าวมาแล้วดีก็มักจะส่งผลให้ทางโรงเรียน ได้รับการสนับสนุนจากชาวบ้านในทุกด้านไม่ว่า งบประมาณหรือแรงงาน ถ้าคณะครูในโรงเรียนทั้งสองโรงเรียนเป็นคนในชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ และเป็นเครือญาติกับชาวบ้านอีกด้วย จะมีส่วนช่วยประสานและดึงชาวบ้านให้เข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียนได้อีกทางหนึ่ง ยิ่งถ้ามีเงื่อนไขอื่นสนับสนุน เช่น นโยบายการดึง ชาวบ้านในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน เป็นต้น

จากการสัมภาษณ์ผู้นำของชุมชนทั้งสอง กล่าวว่า ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชาวบ้านที่ไม่ราบรื่น ห่างเหินกัน ส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากตัวผู้บริหารโรงเรียนไม่ทำให้ชาวบ้านในชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่เกิดความศรัทธา หรืออาจจะมีสาเหตุมาจากเมื่อได้ย้ายมาอยู่ที่โรงเรียนทั้งสองโรงเรียนใกล้เวลาที่เกษียณอายุอยู่แล้วก็อาจเป็นได้ จึงไม่ค่อยอยากจะทำอะไรมากนัก ผู้นำทั้งสองยังกล่าวอีกว่าถ้าโรงเรียนและชาวบ้านมีความเข้าใจกันและทำกิจกรรมร่วมกันมาอย่างต่อเนื่องโดยไม่มีปัญหา ต่อกันแล้วโรงเรียนก็จะได้รับการตอบสนองในเรื่องต่างๆ จากชุมชนเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเงิน วัสดุอุปกรณ์หรือแรงงาน และชุมชนก็จะได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่จากการปฏิบัติงานของ โรงเรียนเช่นกัน เช่น การคัดเลือกคณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียน ผู้ที่ได้รับการคัดเลือกส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีอย่างต่อเนื่องกับทางโรงเรียนมาโดยตลอด ในทางตรงกันข้ามถ้าความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไม่ราบรื่นหรือชาวบ้านในชุมชนไม่ศรัทธาต่อการปฏิบัติงานของโรงเรียน การทำกิจกรรมหรือโครงการใดๆ ของโรงเรียนก็จะประสบความสาเร็จได้ยาก ผู้ที่สามารถจะประสานเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนได้ก็คือ ผู้บริหารโรงเรียนหรือผู้นำในชุมชนนั้นๆ ยิ่งถ้าคณะครูอาจารย์หรือบุคลากรในโรงเรียนเป็นคนท้องถิ่นหรือเครือญาติกับชาวบ้านด้วยแล้วก็ยิ่งจะเป็นปัจจัยเสริมที่ดีอีกแรงหนึ่ง

5. รายได้ของประชาชนในชุมชน

เศรษฐกิจของชาวบ้านในชุมชนทั้งสองก็เป็นอีกเงื่อนไขหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านจะมีหรือไม่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาได้เช่นกัน โดยเฉพาะในยุคที่เศรษฐกิจของชาติฝืดเคืองเช่นนี้ ความสนใจของชาวบ้านที่จะเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมกับทางโรงเรียนจึงน้อยมาก เพราะอาชีพส่วนใหญ่ของชาวบ้านในชุมชนทั้งสองคือ เกษตรกรและรับจ้างทั่วไป จึงไม่ค่อยจะมีเวลาให้กับทางโรงเรียน และประกอบกับทางโรงเรียนก็ไม่เชิญชาวบ้านในชุมชนเข้ามาร่วมประชุมด้วยเพราะคิดว่าจะทำให้ชาวบ้านเสียเวลาในการประกอบอาชีพและเกรงว่าจะไม่ได้รับความร่วมมือ

จากการสัมภาษณ์นายมนัส บุญมี นายประชน สุวรรณชมภู นายสัจจา รักร่วม และ นางสุวรรณา ดวงงาม หัวหน้าครอบครัวในชุมชนทั้งสอง ปรากฏว่ารายได้ของประชาชนในชุมชนเป็นเงื่อนไขหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านในชุมชนมีหรือไม่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน เพราะความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมของชาวบ้านจะมีน้อยลง ถ้าต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ในการประกอบอาชีพเพื่อปากท้องของตนเองและครอบครัว โดยพบว่าชาวบ้านในชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจปานกลางจนถึงระดับดี เช่น คณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียนทั้งสองโรงเรียนส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีฐานะดี ทำให้มีเวลาพอที่จะเสียสละให้กับทางโรงเรียนได้ ในส่วนของชาวบ้านทั่วไปในชุมชนทั้งสองต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ไปในการประกอบอาชีพหลักของตนและครอบครัว ทำให้ไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างเต็มที่

6. งบประมาณ ทรัพยากรที่จะมาสนับสนุน

สิ่งที่เป็นเงื่อนไขอีกประการหนึ่งก็คือ งบประมาณและทรัพยากรซึ่งโรงเรียนทั้งสองโรงเรียนไม่มีงบประมาณในเรื่องนี้โดยตรง จึงทำให้โรงเรียนมีปัญหาในเรื่องการเชิญชาวบ้านเข้ามาร่วมประชุมเพราะไม่มีค่าตอบแทนให้กับชาวบ้าน เนื่องจากในแต่ละวันชาวบ้านต้องประกอบอาชีพเพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว ถ้ามาเข้าร่วมประชุมก็จะขาดรายได้ในวันนั้นไป ดังนั้นผู้บริหารโรงเรียนจึงแต่งตั้งเฉพาะคณะกรรมการให้เป็นคณะกรรมการสรรหา คณะกรรมการชุดต่างๆ ที่มีการแต่งตั้งส่วนใหญ่ก็จะยึดความคิดเห็นของคณะครูเป็นหลัก ในการดำเนินงานส่วนใหญ่จะเชิญชาวบ้านเฉพาะเท่าที่จำเป็นเท่านั้น

จากคำกล่าวของผู้บริหารโรงเรียนทั้งสองโรงเรียนที่กล่าวว่า ในกรณีอย่างนี้ถ้าหากโรงเรียนไม่สามารถแก้ปัญหาได้ รวมถึงชุมชนไม่สามารถที่ประยุกต์หรือนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้เพื่อประโยชน์และสนับสนุนการจัดการศึกษาในโรงเรียนได้ การดำเนินงานต่างๆ ของทาง

โรงเรียนก็จะประสบความสำเร็จได้ยาก เพราะการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาของชุมชนเป็นการจัดการศึกษาเพื่อต้องการให้นำทรัพยากรในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษามากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เมื่อไม่สามารถนำทรัพยากรมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ เพราะไม่มีงบประมาณที่จะมาสนับสนุน ยิ่งถ้าในชุมชนไม่มีความพร้อมในด้านสถานประกอบการ วิทยากรผู้รู้หรืออาชีพที่ประสบความสำเร็จในชุมชน ทางโรงเรียนก็จะดำเนินงานในเรื่องการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาของโรงเรียนได้ลำบากยิ่งขึ้น คณะครูในโรงเรียนทั้งสองโรงเรียนใหญ่ก็มีความคิดเห็นว่าเรื่องการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาของชุมชนเป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลาและงบประมาณมาก ถ้าไม่ได้รับความร่วมมือจากภายนอกหรือไม่มีงบประมาณมาสนับสนุนในเรื่องนี้อย่างจริงจัง โอกาสที่จะดำเนินงานในเรื่องนี้คงจะไม่สามารถดำเนินการได้สำเร็จ เพราะโรงเรียนทั้งสองโรงเรียนขาดความรู้ความสามารถและขาดทรัพยากรสนับสนุนจากชุมชนจะหวังพึ่งจากชาวบ้านก็ไม่ได้ในเมื่อชาวบ้านก็ไม่สามารถแก้ปัญหาในเรื่องความยากจนของตนเองได้